

Türkiye’de 2002–2009 Yılları Arasında Gelir Bileşenleri ve Gelir Eşitsizliğinin Analizi

Dr. Başak Işıl ÇETİN *
Musa GÜN **

Özet: “Shorrocks Ayrıştırma Analizi”nin kullanıldığı bu çalışmada, Türkiye’de hem hanehalkı bazında hem de bireysel bazda ana ve alt gelir bileşenlerinin gelir dağılımı eşitsizliğine yaptıkları katkılar hesaplanarak 2002–2009 yılları arasındaki durumun tespiti ve yorumu yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda gelir dağılımı eşitsizliğine en büyük katkıyı yapan gelir bileşeninin faiz geliri olduğu saptanmıştır. Bu durum iktisadi kriz dönemlerinde daha belirgindir. Faiz, kâr ve rant gelirlerinin eşitsizliğe katkıları, ücret ve transfer gelirlerinin katkısından fazladır ve belirgin bir biçimde farklılaşmaktadır. Transfer gelirlerinin toplam eşitsizliğe yaptığı katkıların azaltılması için sosyal politikaların daha dikkatli tasarlanması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Shorrocks Ayrıştırma Analizi, gelir bileşenleri, gelir eşitsizliği, Türkiye

Income Components And Income Inequality Analysis Between 2002-2009 In Turkey

Abstract: In this study the “Shorrocks Decomposition Analysis” has been used to determine the effects of the main and low income components to the income inequality on the basis of both households’ and individuals’ incomes in Turkey, and all results have been assessed and interpreted for the years between 2002-2009. In conclusion, the interest income is determined as the largest contributor of the income components to income inequality. It has been much more prominent especially in the periods of economic crises. The contributions of the interest, profit and rent incomes into the inequality are higher than the contributions of wage and transfer incomes, and differ in a significant way. And it is essential to be designed the social policies more carefully, in order to reduce the contribution of transfer incomes to the total inequality.

---

* İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü,

** Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,

Keywords: Shorrocks Decomposition Analysis, income components, income inequality, Turkey

Giriş

Bir ülkede üretim faktörlerinin ve dolayısıyla faktör gelirlerinin gelir dağılımı eşitsizliğine etkilerinin tespit edilmesi; başta iktisadi ve sosyal planlama ile iktisat politikaları alanında olmak üzere, tüm karar alıcıları ilgilendirmektedir. Söz konusu tespit, gelir bileşenlerini ve eşitsizliğe etkilerini ayırtırmaya yönelik analizler vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Nitekim gelir dağılımına yönelik yeni yorum ve yaklaşımlarda ayırtırılabilirlik prensibi çerçevesinde gelir bileşenlerinin ayırtırılmasına dayanan çalışmalar mevcuttur. Gelir dağılımı analizlerindeki prensiplerden “ayırtırılabilirlik prensibi”nin bir uzantısı olan Shorrocks Ayırtırma Analizi (Shorrocks Decomposition Analysis); gelir bileşenlerinin toplam eşitsizliğe katkısının hesaplanmasına dayanmaktadır.

Gelir dağılımına ve gelir dağılımı neticesinde oluşan toplam eşitsizliğe etkileri bakımından gelir bileşenlerini ayırtırmak (gelirin kaynağından kaynaklanan eşitsizliklerin ayırtırılması), hangi gelir bileşeninin eşitsizliğe ne oranda katkı yaptığını tespit etmek; eşitsizliği azaltacak ve gelir dağılımında hakkaniyeti sağlayacak olan iktisadi ve sosyal politikalara yön verilmesi bakımından son derece önemli ve gereklidir.

Bu çalışmada TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi mikro verileri kullanılarak 2002–2009 yılları arasındaki süreç analiz edilmiştir. Hanehalkı bütçe anketleri, ülkemizde 2002 yılı sonrasında birbirini takip eden yıllar için düzenli bir şekilde derlenmeye başlanmıştır. Bu konuda öncü, yol gösterici, daha önceki yıllara ait çalışmalar olmakla birlikte, Türkiye’de söz konusu dönemi kapsayan ve gelirin kaynağına göre ayırtırılmasına dayanan çalışmaların henüz yaygınlaşmamış olması analizinin önemini artırmaktadır. Çalışmada hem eşdeğerlik ölçeği kullanılmaksızın hanehalklarının elde ettikleri gelirler, hem de OECD ve EUROSTAT ölçekleri kullanılarak hanehalkı üyelerinin bireysel bazda (yetişkin eşdeğer gelir) elde ettikleri gelirler; gelir bileşenlerine göre ayırtırılmıştır. Böylelikle ilgili yıllara ait her bir veri setinden üç ayrı sonuç elde edilmiştir. Bu şekilde ilgili dönemde elde edilen faktör gelirlerinin ve buna ek olarak transfer gelirlerinin ülkede meydana gelen gelir dağılımı eşitsizliğine yaptığı etki analiz edilebilecektir. Ana gelir bileşenlerinin yanısıra alt gelir bileşenlerine ait sonuçlar da detaylara mercek tutabilmek amacıyla aktarılmıştır. Eşitsizliği yorumlayabilmek amacıyla, ilgili gelir bileşenlerine ait Gini katsayıları da hesaplanmıştır.

Gelir Eşitsizliği Ölçütleri, Ayrıştırılabilirlik ve Shorrocks Ayrıştırma Analizi

Gelir Eşitsizliği Ölçütleri

Gelir dağılımını tüm yönleriyle inceleyen bir kuramın olmayışı, pek çok araştırmacıyı uygulamalı (*ad hoc*) araştırmalara yöneltmiştir (Varlier, 1982: 47). *Gelir dağılımı ölçütleri*, *gelir eşitsizlik ölçütleri* ya da *gelir dağılımı eşitsizlik ölçütleri* olarak bilinen ölçütler; gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmeye yönelik istatistiksel yöntemlerdir ve uygulamalı araştırmalarda kullanılmaktadır. Gelir grupları arasındaki farklar, zaman içinde gelirden ve bileşenlerinde meydana gelen değişimler bu ölçütler vasıtasıyla gözlemlenebilmektedir.

Gelir dağılımı ölçütleri; *statik*, *dinamik*, gelir dağılımının aritmetik ve geometrik ifadesi olan *objektif* ve fayda fonksiyonunu da hesaba katması dolayısıyla refah kavramını da içeren *normatif* ölçütler olarak sınıflandırılmaktadır (DPT, 1995: 284). Gelir dağılımı ölçütlerinden (Cowell, 2000) bazıları;

- En az ve en çok gelir değerlerinin kıyaslanması temeline dayalı olan *değişim aralığı* ölçütü,

- Dağılımın ortalamasının hangi tarafında yoğunlaştığının belirlenmesine dayanan *Pearson çarpıklık katsayısı*,

- Gelir düzeylerinin her birinin ortalama gelirden mutlak farklarının toplamının toplam gelire oranlanmasıyla bulunan *görelî ortalama mutlak sapma* ölçütü,

- Mutlak farkların karelerini toplayarak ortalamadan uzaklaşan farkları gösteren *görelî varyans* ölçütü,

- Varyansın karekökünün ortalama gelir düzeyine bölünmesi ile bulunan *değişkenlik katsayısı*,

- Gelir düzeyinin logaritması alınarak hesaplanan *logaritmik standart sapma*,

- Gelir dağılımındaki eşitsizliği gösteren ve sektörlere göre sınıflandırılmış bir Lorenz eğrisi ölçütü olan *Kuznets katsayısı*,

- Zamana ve mekâna bağlı olmadan, tüm ekonomilerde gelir dağılımını tanımlayan eğrilerde, üst gelir grubuna ait dilimlerin eğimlerinin birbirinin aynı olduğunu ifade eden bir model olan *Pareto katsayısı*,

- Gelir dağılımındaki eşitsizliğin derecesini ayrıntılı olarak gösteren *Elteto-Frigyes eşitsizlik ölçütü*,

- Fayda fonksiyonu temeline dayanan *Dalton eşitsizlik ölçütü*,

- Gelirlerin eşit dağıtılması halinde varılacak sosyal refah düzeyine ulaşmak için mevcut olan toplam gelirin ne kadarlık kısmının yeterli olduğunu ifade eden *Atkinson eşitsizlik ölçütü*,

- Gelir dağılımının istatistiksel görünüşü, nüfus sayımı ve araştırmalarla toplanan veriler ile oluşturulan *Sıklık fonksiyonu*,
- Zaman içinde gelir grupları ve gelir dilimleri içinde ve arasındaki hareketliliği ölçen *Hareketlilik matrisi*,
- Nüfus oranlarını gelir oranlarına dönüştürmekte kullanılan *Theil indeksi*'dir (DPT, 1995; Yücel, 2011: 9-20).

Gelir dağılımı ölçütleri aydınlatıcı oldukları kadar bazı handikapları da bünyelerinde barındırmaktadırlar. Örneğin kimi ölçütler gelirlerdeki transfer gibi bazı değişim ve hareketlere duyarlı değildirler. Bu gibi durumlarda birden fazla ölçüt kullanılarak eğilimin saptanmaya çalışması daha doğru bir seçim olur. Birkaç örnek vermek gerekirse; *değişim aralığı ölçütünün* uç gelir düzeyleri dışında gerçekleşebilecek gelir aktarımlarına karşı duyarlı olmaması; *görelî ortalama mutlak sapma ölçütünün*, sadece ortalamadan yüksek ve düşük gelirli olan gelir seviyeleri arasındaki gelir aktarımlarına karşı duyarlı olması; *varyans ölçütünün*, gelir ölçeğinden bağımsızlık ve sabit eklemeler ilkesini sağlamıyor olması birer handikaptır (Sen, 1997: 24-28). *Theil entropi indeksi*, bir gelir eşitsizlik ölçüsünden sağlanması beklenen tüm özellikleri sağlamakla birlikte, ortalama gelir düzeyinden yüksek gelire sahip birinden ortalamadan düşük gelire sahip birine gelir aktarımı olduğunda indeks küçülmektedir ve indeksin ne kadar küçüleceği ise sadece bu iki kişinin gelirlerinin oranına bağlıdır (Kaya, 2008: 25).

Uygulamalı araştırmalar gerçekleştirilirken, gelir dağılımının nasıl ve ne şekilde karşılaştırılabileceği noktasında; aksiyomatik yaklaşımın sunduğu bazı prensipler devreye girmektedir (Cowell, 2000: 107-108). Bunlar;

- Gelir grupları arasında yapılacak transferlerin transfere konu grupların pozisyonlarını tersine çevirmemesi ve en yüksek eşitliği sağlaması gerektiğini savunan *Pigou-Dalton transfer prensibi*,
- Gelirin dağıldığı gruptaki her bireyin gelirinin belirli bir nedenden dolayı (örneğin devalüasyon) aynı oranda değiştiğinde, gelir dağılımının değişmemesi gerektiğini savunan *gelir ölçeğinden bağımsız olma prensibi*,
- Nüfus artışının ve özdeş iki dağılımın birleştirilmesinin eşitsizlik ölçütlerini ve eşitsizliği değiştirmeyeceğini savunan *nüfus prensibi*,
- Gelir eşitsizliği ölçütlerinin bireylerin gelirleri dışında kalan karakteristiklerinden bağımsız olmaları gerektiğini savunan *simetri (anonimite) prensibi*,
- Eşitsizliğin bileşenlerine ayrıştırılabilmesi gerekliliğini savunan *ayrıştırılabilirlik (decomposability) prensibi*'dir (Ay, 2010: 52-57). Ayrıştırma analizi, gelir dağılımına yönelik yeni yaklaşımlarda oldukça önemli bir role sahiptir.

Ayrıştırılabilirlik Prensibi

Ayrıştırılabilirlik varsayımı, Strotz'un (1957) fayda ağacından elde edilmiştir

(Şengül, 24 Mart 2011: 69). Bu çalışmadaki analizde yer alacak olan “*ayrıştırılabilirlik prensibi*”, eşitsizliğin bileşenlerine ayrılabilmesinin eşitsizlik konusuna farklı bakış açıları getireceğini vurgulamaktadır. Bu şekilde hem iktisatçılar hem de politika üreticileri açısından eşitsizliği oluşturan etmenlerin açıkça görülebilmesini sağlayarak, gerekli önlemlerin alınabilmesi için yapılacak hazırlıklara yardımcı olmaktadır (Ay, 2010: 55-56). Ayrıştırılabilirlik kısıtı, tahmin edilecek parametre sayısını azaltması bakımından fonksiyondur (Şengül, 24 Mart 2011: 69).

Zaman içerisinde belirli bir noktada gruplar arası ve grup içi eşitsizliklerin toplamının toplam eşitsizliğe eşit olduğu varsayımı, Frank Cowell ve Stephen Jenkins’in ayrıştırılabilirlik prensibine yaptığı bir katkıdır (Ay, 2010: 55-56). Eşitsizliğe dair bir diğer ayırım ise, kişiler arası eşitsizlik ile altgruplar arası eşitsizlik olarak iki başlık altında incelenmektedir. Bu ayırımdan ilki, gelir eşitsizliğine işaret ederken, ikincisi ise ırka, cinsiyete dayalı gelir uçurumu temelinde gerçekleşen gelir eşitsizliklerine işaret etmektedir (Jasso & Kotz, 2007: 1). Alt-grup ayrıştırması yaklaşımını esas alan ilk çalışmalar; Battacharya ve Mahalonobis (1967), Rao (1969), Shorrocks (1980), Cowell (1980)’in çalışmalarıdır (Charpentier & Mussard, 10 Kasım 2010: 2). Ayrıştırma analizine yönelik yaklaşımlar ise şunlardır:

Fonksiyonel gelir kaynağına göre ayrıştırma, gelir dağılımında eşitsizliğin esas olarak elde edilen fonksiyonel gelir bileşenlerine göre incelenebileceği varsayımına dayanmaktadır. Örneğin, toplam gelirin ücret geliri, sermaye geliri ve transfer geliri olmak üzere üç tür gelir kaynağına ayrıştırılabildiğini varsayalım. Burada temel soru, söz konusu üç fonksiyonel gelir bileşeninin tek tek toplam eşitsizlik üzerindeki etkisi ve payının ne kadar olduğudur. Bu ayrıştırma neticesinde her bir gelir kaynağının toplam gelir içindeki göreceli ağırlığı ve toplam gelir ile gelir bileşenleri arasındaki birlikte değişim (*korelasyon*) belirlenmiş olur.

İktisadi sektörler göre ayrıştırma yaklaşımında, ekonomi tarım - tarım dışı gibi sektörler halinde sınıflandırılır; her bir sektörde görülen gelir dağılımı değişkenliğinin toplam eşitsizliğe etkisi ve sektörler arası farklılıklar araştırılır.

Gelir düzeyini etkileyen faktörlere göre ayrıştırmada ise, hanehalkları (eğitim, yapılan işin niteliği, ikamet edilen bölge gibi) çeşitli özellikleri ile gelir eşitsizliğini etkilemektedir. Buradaki temel soru hanehalkı özelliklerinin etkisinin ne ölçüde gerçekleştiğidir (Gürsel vd., 2000: 61).

Gelir gibi, *arızî değere sahip değişkenlerde (contingently valued variables)* ayrıştırmanın gerçekleştirilmesi kolay değildir. Gelir dağılımı örneklerinin ne kadar iyi ya da kötü olduğu yargılanırken, ilgili gelir dağılımı örneğinin bileşenlerini grup üyeleri bazında dikkatle gözden geçirmek gerekmektedir. Ancak gelir dağılımına yönelik etkiler, grup içinde olmayan kişilerin gelir değerlerine bağlı olarak değişebilmektedir (Sen, 2000: 79). Bireyin elde ettiği fayda, sadece kendi gelirine bağlı bulunmak zorunda değildir. Buna karşın,

bireyin elde ettiği fayda, aynı gruba dahil olmayan kişilerin gelirinden de kaynaklanıyor olabilir (Sen, 2000: 78-79). Konu eşitsizlik boyutunda da böyledir. Bireyin yaşadığı eşitsiz durum kendi gelirinden kaynaklanmıyor olabileceği gibi, aynı gruba dâhil olmadığı kişilerin gelirlerinden kaynaklanıyor olabilir.

Ayrıştırma analizine yönelik farklı yaklaşımlar olduğu gibi, farklı yöntemler bulunmaktadır. Yöntemlerde farklılaşmanın temel nedenlerinden ilki, eşitsizlik indekslerinin yaklaşımlarındaki farklılıklardır. Eşitsizlik ölçüsü olarak kullanılan indekslerin bir bölümü, matematiksel özelliklerden dolayı ayrıştırma yapmak için kullanılamamaktadır. Sektörel temelde veya hanehalkı özelliklerine göre yapılan araştırmalar yöneylemsel açıdan önemli bir sorun meydana getirmemektedir; ancak gelir türlerine göre yapılan ayrıştırma analizi yönetsel açıdan bazı sorunlar içermekte ve indekslerin bir bölümü bu analizde kullanılamamaktadır. Araştırma analizinde kullanılacak indeks sayısı birden fazladır ve kullanılacak indeksi seçerken bazı kıstasları göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. Örneğin Gini indeksi, Lorenz eğrisine bağlı olarak kolayca türetilbildiğinden ve yorumlanabildiğinden dolayı; varyans çözümlemesi temelli indeksler ise istatistiksel analizlerden gelen yorum kolaylığı nedeniyle tercih edilebilir. Dağılımın tüm noktalarına eşit tartı veren Theil indeksi ise, bu özelliği nedeniyle kullanılabilir. Atkinson indeksi, refah fonksiyonu temeline dayanan farkı yapısı (Gürsel vd., 2000: 62) ile ayrıştırma analizinde tercih edilebilir. Shorrocks Ayrıştırma Analizi ise indekslerden bağımsız yaklaşımı dolayısıyla tercih edilebilmektedir.

Shorrocks Ayrıştırma Analizi

Shorrocks Ayrıştırma Analizi, ayrıştırılabilirlik (*separability*) varsayımının bir uzantısıdır (Şengül, 24 Mart 2011: 69). Shorrocks Ayrıştırma Analizinin temeli A. F. Shorrocks'un (1982) "Faktör Bileşenlerine Göre Eşitsizliğin Ayrıştırılması" (*Inequality Decomposition by Factor Components*) isimli çalışmasına dayanmaktadır.

Eşitsizliği meydana getiren etmenleri kavrayabilmek için literatürde muhtelif ayrıştırma yöntemleri kullanılmaktadır. Yöntemlerde farkların temel sebebi, eşitsizlik ölçütlerinin (*indekslerinin*) sahip oldukları yaklaşım farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, Shorrocks Ayrıştırma Analizi, indekslerden bağımsız bir yaklaşıma dayanmaktadır. Analizin bu özelliği nedeniyle, elde edilen bulguların bütün indeksler için yapılacak analizlerde aynı sonucu vereceği Shorrocks tarafından gösterilmektedir (Shorrocks, 1982: 209; Gürsel vd., 2000: 63). Çalışmada Shorrocks Ayrıştırma Analizi'nin tercih edilme nedenlerinden biri bu özelliktir. Diğerleri ise, Türkiye'de ayrıştırma temelinde gerçekleştirilen az sayıdaki gelir dağılımı çalışmalarında da (Gürsel v.d., 2000; Bayar & Günçavdı & Selim, 2009) bu analiz tercih edilmiş olmasıdır. Böylelikle çalışmaların yöntemlerindeki bazı

farklılıkları dikkate alarak 1987’den günümüze kadar yapılan çalışmaları bir arada değerlendirmek mümkün olacaktır.¹

Gelir bileşenlerine göre ayrıştırmada; E ve S gibi iki gelir bileşeni olduğu varsayıldığında, toplam eşitsizlik (I_Y) şu şekillerde ifade edilebilmektedir:

$$(1) I_Y \neq I_E + I_S$$

α_E , E’nin toplam gelir içindeki payını ifade etmek üzere,

$$(2) I_Y \neq \alpha_E I_E + (1 - \alpha_E) I_S$$

Söz konusu formüller gelir bileşenlerine ait eşitsizliklerin toplamının ya da ağırlıklı toplamının toplam eşitsizliğe eşit olmadığını göstermektedir. Bir gelir bileşeni toplam eşitsizliği yalnızca kendi iç eşitsizliği ile değil, diğer bileşenlerle olan ilişkileri dolayısıyla da etkilemektedir (Gürsel vd., 2000: 182-183). Shorrocks, gelir bileşenlerine ait eşitsizliklerin toplamının toplam eşitsizlikten daha büyük olacağını belirtmektedir. Ayrıca, her bir gelir bileşeninin toplam eşitsizliğe yaptığı görece katkı, seçilen eşitsizlik ölçeğinden bağımsızdır. Bu durum gelir dağılımına yönelik böylesi bir analizi cazip kılmaktadır (Shorrocks, 1982: 209). Shorrocks Analizinin temel varsayımları ise şunlardır:

- Gelir bileşenlerinin eşitsizliğe katkıları sıralamadan bağımsız olup sürekli ve simetrikdir,
- Bileşenlerin eşitsizliğe katkıları, toplulaştırma seviyesinden bağımsızdır,
- Tam eşit dağılan gelir bileşenlerinin eşitsizliğe katkısı sıfırdır,
- Bileşenin eşitsizliğe katkısı toplam gelir içindeki payından daha büyükse, bileşende meydana gelen marjinal bir değişim, eşitsizlikte daha büyük fark meydana getirmektedir (Shorrocks, 1982; Gürsel vd., 2000: 183-184).

Shorrocks Ayrıştırma Analizine Göre Türkiye’de 2002-2009 Yılları Arasında Gelir Bileşenleri ve Gelir Eşitsizliği

Bu çalışmada Shorrocks Ayrıştırma Analizi kullanılarak, 2002-2009 yılları arasında hanehalklarının elde ettikleri gelirler, gelir bileşenlerine göre ayrıştırılmıştır. Bu şekilde ilgili dönemde elde edilen faktör gelirlerinin ve buna ek olarak transfer gelirlerinin ülkede meydana gelen gelir eşitsizliğine yaptığı etki analiz edilmektedir.

¹ TÜİK tarafından yapılan gelir dağılımı çalışmalarında bazı yöntem sorunları bulunmaktadır. Örneğin, 1987 ve 1994 yıllarında yapılan çalışmalarda gelir olarak milli gelir esas alınırken, 2002 ve sonrasında yapılan çalışmalarda harcanabilir gelir esas alınmıştır. Türkiye’de gelir dağılımı analizleri değerlendirilirken sözkonusu sınırlılıkların dikkate alınması gerekmektedir.

Amaç

Bu analizin amacı, hanehalklarının elde ettiği gelir bileşenlerinin (faktör gelirleri ve transfer gelirleri) gelir dağılımındaki toplam eşitsizliğe yönelik etkilerini göstermek ve 2002–2009 yılları arasındaki dönemde Türkiye’deki gelir yapısının detaylarını hem hanehalkı bazında hem de bireysel bazda incelemektir. Bu analizde eşitsizliğe etki eden gelir bileşenlerine dair Gini katsayıları da yer almaktadır.

Ülkede yaşanan iktisadi krizler başta olmak üzere, işsizlik gibi diğer ekonomik ve sosyal yaralarda, hanehalklarını ve dolayısıyla bireysel gelir dağılımını etkileyen öğelerin içerisinde gelirin kaynağından kaynaklanan eşitsizliklerin ayrıştırılması, eşitsizliklere tesir eden faktörlerin tespitinde ve hakkaniyetli bir gelir dağılımı politikasının oluşturulmasında hem gerekli hem de zorunlu bir analizdir. Bu konuda daha önceki yıllara ait çalışmalar olmakla birlikte, Türkiye’de söz konusu dönemi kapsayan ve gelirin kaynağına göre ayrıştırılmasına dayanan bir çalışmanın henüz yaygınlaşmamış olması da; analizin, analiz sonuçlarının teorik yorumunun ve sosyal politikalara yönelik tavsiyelerinin önemini artırmaktadır.

Materyal - Metod

Bu çalışmada kullanılan yöntem Shorrocks Ayrıştırma Analizi Yöntemidir. Ayrıştırma Analizi ile ilgili gerçekleştirilen analizler ve temel kaynaklardan (Shorrocks, 1982; Gürsel v.d., 2000; Bayar & Günçavdı & Selim, 2009; Stata Technical Bulletin, 1999) yararlanılmıştır.

Bu çalışmanın materyalini (ana veri kaynağını) Türkiye İstatistik Kurumu’nun yayınladığı Hanehalkı Bütçe Anketi mikro veri setlerinin ham verileri oluşturmaktadır. TÜİK, 2002 yılından itibaren her yıl düzenli olarak Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi uygulamıştır. Anket mikro verilerinden elde edilen ve analizde kullanılan, anketin uygulandığı hanehalkı ve birey sayıları aşağıda Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. 2002–2009 Yılları Arasındaki Örneklem Hanehalkı - Birey Sayıları ve Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü

Yıl	Hanehalkı Sayısı	Birey Sayısı	Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü
2002	9431	40675	4,31
2003	25522	107614	4,22
2004	8468	35388	4,18
2005	8474	35498	4,19
2006	8558	34939	4,08
2007	8548	34611	4,05
2008	8549	33287	3,89
2009	9935	38453	3,87

Bu analizde, gelir bileşenlerinin ayrıştırılmasında ve eşitsizliğe etkisinin hesaplanmasında bazı tercihler yapılmıştır (Çetin, 2011: 297-312). Ayrıca teknik nedenlerden ötürü bazı kısıtlılıklar mevcuttur. Analizin sonuçlarına geçmeden önce birkaç ana konu ekseninde bu tercih ve kısıtlılıkların açıklanması önem arz etmektedir.

Ankette nihai örnekleme birimi hanehalkı üyeleridir. Literatürde pek çok analiz, kullanılabilir gelirin dağılımını ele almaktadır (Gottschalk & Smeeding, 2000: 267-268). *Kullanılabilir (disposable) gelir*, vergi ödemeleri ve sosyal yardımlar sonrasında, hanehalkının elinde kalan tüketim ve tasarruf yapılabilecek geliri ifade etmektedir. Bu kavram, gelir eşitsizliği ve kutuplaşmasının ölçümünde kullanılan ve hanehalkı refahını en iyi tanımlayan (Molnar, 2010: 10) gelir kavramıdır. Bu çalışmada analizler hem hanehalkı toplam kullanılabilir geliri hem de bireysel kullanılabilir gelirler (yetişkin eşdeğer gelir) üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışmada analize tabi tutulan değişkenler, hanehalkı sayıları ile hanehalkı üyelerinin yıllar itibarıyla gelirden (GSYH: Gayri Safi Yırtıcı Hasıladan) aldıkları çeşitli gelir bileşenlerine dair payların toplamıdır. Gelir bileşenleri, *ana ve alt gelir bileşenlerinden* müteşekkildir. Uygulama 2002-2009 yılları arasını ele alması sebebiyle ayrıştırma analizinin “dinamik” karakterini yansıtmaktadır. Analizde ilgili her yıla ait; nakdi gelirleri içeren ücret geliri, tarım dışı müteşebbis geliri (kâr), tarım müteşebbis geliri (kâr)², kira geliri, faiz geliri ve transfer geliri olarak altı adet ana gelir bileşeni ve bunlara ait alt gelir bileşenlerinin toplam hanehalkı kullanılabilir geliri temelinde gelir eşitsizliğine etkileri ve Gini katsayıları yer almaktadır. Analizde faktör gelirlerinin yanı sıra transfer gelirleri de yer almaktadır. Transfer gelirlerinin analize dâhil edilmesi, yeniden dağıtım politikalarının etkilerini gözlemleyebilme amacını taşımaktadır.

2002-2009 yılları arasındaki tüm yıllara ait ana gelir bileşenlerinde tam bir eşleşme gerçekleştirilebilmiştir. Analiz kapsamındaki bazı yıllarda alt gelir bileşenlerinden bazılarında veri bulunmamaktadır. Örneğin, TÜİK tarafından hazırlanan 2003 yılına ait mikro verilerde, *toplam tarım dışı müteşebbis geliri – kâr* ana gelir bileşeninin altında diğer yıllarda yer alan *temettü geliri* ve *özel finans kurumlarından elde edilen kâr payı* başlıklarına ayrıca yer verilmemiştir. *Toplam faiz gelirine* yönelik verilerde ise hiçbir alt gelir bileşeninin başlıkları verilmeyerek sadece *menkul*³ adı altında genel toplamlar verilmiştir.

² Tarım sektörünün kendine özgü yapısının ayrıştırılması gereği, müteşebbis gelirlerinin, tarım müteşebbis geliri ve tarım-dışı müteşebbis geliri olarak ayrılmasını zaruri kılmıştır.

³ 2003 yılına ait TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi mikro verilerinde menkul başlığı altında toplanan gelir bileşenleri şunlardır: 1) Banka hesabından elde edilen faiz ve repo geliri, 2) Döviz hesabından elde edilen faiz geliri, 3) Hazine, finansman ve banka bonusu, özel sektör ve devlet tahvili vb. menkul değerlerden elde edilen faiz,

Çalışmamızda yıllar arasında eşitliğe en yakın değerlendirmenin yapılabilmesi amacıyla “hanehalkı kullanılabilir geliri”ne vergi iadesine ait gelirler ve aynı gelirler dâhil edilmemiştir. Çalışmamıza; hesaplama GSYH'ye göre gerçekleştirilmiş ve dolayısıyla yurtdışından gelen gelirler, (yıllık yurt dışından emeklilik maaşı, yurt dışından karşılıksız elde edilen döviz, yardım, burs vb. şeklinde nakdi gelir) analize dâhil edilmemiştir. Çalışmada ele alınan tüm gelirler yıllık geliri ifade etmektedir. Hakkında yıllık veri bulunmayan “aylık mülk geliri” ise ayrıca hesaplanarak⁴ yıllık veriler arasına katılmıştır. 2007 yılında ve sonraki yıllarda hem diğer yıllarla eşleşme sağlamak amacıyla hem de gelirin ait olduğu gelir bileşeni üzerinde teorik bazı ihtilaflar bulunması sebebiyle özel emeklilik geliri dikkate alınmamıştır.

TÜİK, hanehalklarına vergi ile ilgili soru yönelmemektedir (Gürsel vd., 2000: 21-22). Dolayısıyla bu analizde vergi konusu kapsam dışı bırakılmıştır. Vergi iadelerinin analize dâhil edilmeme sebebi ise, yıllar arasında değerlendirme yaparken birlik sağlamak amacıyla yöneliktir. Zira vergi iadesine dair veriler 2003 yılına ait mikro verilerde ayrıştırılmamıştır.

Aynı gelirler (*in-kind income*), genellikle alt gelir gruplarının elde ettiği gelirlerdir ve gelir dağılımını olumlu etkilemesi beklenmektedir (Gürsel vd., 2000: 146). Bu çalışmada aynı gelirlerin eşitsizlik üzerindeki etkisinin ele alınmama sebebi, tüm gelir bileşenlerinin (faaliyet gelirleri ve faaliyet dışı gelirler) ortak bir paydada (parasal gelir) değerlendirilebilmesine yöneliktir. Nakdi gelirlerin dolaşım piyasası, aynı gelirlerin hareket alanı ile paralellik göstermemektedir. Örneğin ücret geliri parasal olarak sermaye piyasalarında, mal piyasalarında dolaşabilirken, aynı gelirler böyle bir hareket sahasına sahip değildir. Dolayısıyla sadece benzer hareket kabiliyetine sahip nakdi gelirler analize dâhil edilmiştir.

Gelir dağılımı araştırmalarında hanehalkının (ailenin) birim olarak kabul edilmesi konusunda literatürde oldukça fazla yorum bulunmaktadır. G. D. Snooks'a (1994) göre, piyasa, kamu ve aile, bir ülkedeki “toplam ekonomi”yi oluşturan üç kesimi meydana getirmektedir (Çağlar, 1998: 28). Gelir dağılımı istatistikleri genellikle tek kişi yerine aileler birim kabul edilmek suretiyle düzenlenmektedir. Üye sayılarının bazı bakımlardan aldatıcı olabileceği düşünülürse, dağılım hem bireylere hem de ailelere göre gösterilebilmektedir (Karaman, 1995: 155). Aile üyeleri arasında homojenlik olmaması (Atkinson & Bourguignon, 2000: 44), bireyler arasında da homojenlik olamayacağı düşüncesini doğurmaktadır. Farklı gelir elde eden iki aile üyesi düşünelim. İkisinin ayrı birim sayılması, geçinme durumları hakkında yanlış fikir uyandıracığından, gelir dağılımı istatistikleri genelde bireyler yerine aileler

nema geliri, 4) Sermaye şirketlerinden elde edilen temettü (kâr payı) geliri, 5) Özel finans kurumlarından elde edilen kâr payı geliri.

⁴ TÜİK mülk gelirleri ile ilgili veride “referans dönemi”ni “anket ayı” olarak belirlediğinden, “aylık mülk geliri” 12 ile çarpılarak elde edilen sonuç kullanılmıştır.

birim kabul edilerek gerçekleştirilmektedir. Ancak ailenin birim olarak kabul edilmesi de bazı yanıltıcı unsurlar içerebilmektedir (Sarc, 1970: 8-9). Bazı hanehalkı üyeleri yoksul iken, diğerleri yoksul olmayabilir. Kaynakların eşitsiz dağılımı sebebiyle bunun tam tersi de gerçekleşebilir. Hatta hanehalkı ortalaması yoksul değilken bile bu durum gerçekleşebilir. Eşitsiz gelir paylaşımı; ortalamanın üstündeki yoksul olmayan hanehalklarının üyelerini yoksulluğa itebileceği gibi ortalamanın üstünde yoksul hanehalklarının da bazı üyelerini yoksulluktan kurtarabileceğini göstermektedir (Jantti & Danziger, 2000: 316-332). Gelir haneye girerken farklı bireyler vasıtasıyla girmekte ancak, gelirden faydalanma anlamında hane içerisinde gerçekleşen aktarım ve değişiklikler genellikle bilinmemektedir.

Kimi akademik çalışmalar belirli bir “eşdeğerlik ölçeği” hesaplamak ve her bir toplam hanehalkı gelirini, kabul edilen eşdeğerlik ölçeğini kullanarak yetişkin eşdeğer gelirlere dönüştürmek suretiyle (*düzeltilmiş yetişkin eşdeğer gelirler*) bu sorunu aşmaya çalışmışlardır. Düzeltilmiş yetişkin eşdeğer gelirler ise hanehalkı büyüklüğünden etkilenmektedir. Hanehalkı büyüklüğünün azalması düzeltilmiş yetişkin eşdeğer gelirleri olumlu etkilerken, çocuk sayısının azalması ise olumsuz yönde etkilemektedir (Gürsel vd., 2000: 12-20).

Literatürde gelir dağılımı analizlerinde bireyin birim olarak alınması gerektiğine yönelik yaklaşımların temel varsayımı ailelerin ölçek ekonomilerine göre harcama yapıyor olmasıdır. Ayrıştırma analizlerinde ölçek ekonomileri için kullanılan eşdeğerlik ölçekleri, temelde hanedeki bireylere tahmini sayısal ağırlıklar verilmesine dayanmaktadır. Tahmini değer vererek yapılan hesaplamalar ise iktisatçıların üzerinde pek de anlaşamadıkları çok sayıda varsayma dayanmaktadır (Gottschalk & Smeeding, 2000: 267-268).

Eşdeğerlik ölçeği türetmek için optimal bir metod bulunmamaktadır. Esasen, ek varsayımlar olmaksızın bir eşitsizlik ölçeği seçebilmek mümkün de değildir. Jenkins ve Lambert, bir eşdeğerlik ölçeği seçmenin üç değişik varsayımı şekillendirdiğine vurgu yapmaktadırlar. Bunlar; 1) Hanehalkı ya da ailelerin -ihtiyaç seviyeleri arasında farklılaşan- özelliklerinin belirlenmesi (örneğin hanehalkı büyüklüğü ve tüketim), 2) Bu özelliklere dair önceliklerin sıralanması konusunda anlaşmaya varılması ve 3) Farklı hanehalklarının ihtiyaç seviyesi ile ilgili ana önceliklerinin belirlenmesi olarak sıralanmaktadır. Son maddede belirtilen “ölçeklerin derecelendirilmesindeki öncelikler” konuya dair pek çok anlaşmazlığın ortaya çıktığı ana noktaya işaret etmektedir (Jantti & Danziger, 2000: 319-320). Gelir dağılımı araştırmalarında bir ölçeğin kullanılması, diğer bir ölçeğin kullanılmasına nazaran daha eşit ya da daha eşitsiz (farklı) sonuçlar meydana getirebilmektedir. Bununla birlikte, teorik olarak öngörülen ile uygulama neticesinde elde edilen sonuçlar arasında da farklılıklar olabilir (Atkinson & Bourguignon, 2000: 33-35).

Örneğin, eşdeğerlik ölçeklerinden yetişkin ve çocuklar için farklı tartılar

kullanan OECD Ölçeği,⁵ EUROSTAT Ölçeği,⁶ Oxford Ölçeği⁷ adı verilen ölçeklerin tamamı Avrupa standartlarındaki aile yapısına göre oluşturulmuş ölçeklerdir. Konuya diğer bir açıdan bakacak olursak, bireysel eşdeğer kavramına gelir dağılımının ötesinde refah dağılımını gözlemleyebilmek amacıyla başvurulmaktadır. Çünkü hane içindeki bireyin refah düzeyini hanenin toplam geliri ve hanehalkı büyüklüğü birlikte etkilemektedir (Gürsel vd., 2000: 35). Gelir dağılımı araştırmalarının bilimsel niteliğini ve güvenilirliğini yükseltmek için, Türkiye'ye has bir eşdeğerlik ölçeğinin tahmin edilmesi ve tanımlanması gerekmektedir (Gürsel vd., 2000: 175). Esasen Türkiye'de bir eşdeğerlik ölçeğinin belirlenebilmesi için hanelerin harcama davranışlarının (Gürsel vd., 2000: 40) formüle edilmesi gerekmektedir.

2002-2009 yıllarına ait dönemdeki ana ve alt gelir bileşenlerinin eşitsizliğe etkisine dair gerçekleştirilen Shorrocks Ayrıştırma Analizi ve Gini Katsayılarının hesaplanması, ekonometrik analizlerin gerçekleştirildiği veri analizi, veri yönetimi ve grafikleri için güçlü bir istatistik programı olan STATA (STATA 9.1) programında (Stata Technical Bulletin, 6 Şubat 2011: 13-15) Shorrocks Ayrıştırma Analizine yönelik olan yazılım ve kodlar kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Lorenz eğrisine bağlı olarak türetilmesi dolayısıyla Gini indeksi ayrıştırma analizlerinde kullanılması sıkça tercih edilen⁸ bir gelir eşitsizliği ölçütüdür. Gelir dağılımı hesaplamalarında en çok kullanılan ölçüt de yine Gini Katsayısıdır (Karaman, 1995: 156). Gini Katsayısı, İtalyan istatistikçi Corrado Gini tarafından geliştirilen ve gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmeye yarayan katsayıdır. 0 ila 1 sayıları arasında değerler alan Gini katsayısının yüksek değerler alması daha yüksek bir eşitsizlik oranına tekabül eder. Küçülmesi ise gelir eşitsizliğinde bir azalmayı ve gelir dağılımında gerçekleşen bir iyileşmeyi ifade eder. Gini katsayısı arttıkça eşitsizlik de artmaktadır. Gini katsayısının statik bir ölçü olması nedeniyle bazı yetersizlikleri söz konusudur (DPT, 1994: 1). Ancak, yine de gelir dağılımı konusunda karşılaştırmalar yapılmasına imkân vermektedir.

Gini katsayısını tatmin edici kılan dört unsur ve avantajları şunlardır: Anonimlik (*anonymity*), iktisadi ölçeklerden (örneğin ülke ekonomisinin boyutu, ülkenin ortalamadan daha zengin ya da daha yoksul bir ülke olması gibi) bağımsız olması (*scale independence*), nüfustan (analize giren örneklem boyutu) bağımsız olma (*population independence*) ve zenginden yoksula aktarılan bir gelir

⁵ Eşdeğerlik ölçeği esnekliğini 0.5 olarak kabul etmektedir.

⁶ Hanehalkı reisi için 1, eşi ve diğer bütün yetişkinler için 0.5 ve çocuklar için 0.3 tartısını kullanmaktadır.

⁷ 1950'li yıllarda Avrupa için geliştirilmiş olup, artık kullanılmamaktadır. Yetişkin için 1, diğer yetişkinler için 0.7 ve çocuklar için 0.5 tartılarını kullanmaktadır.

⁸ Rao (1969), Das ve Parikh (1982), Lerman ve Yitzhaki (1985), Silber (1989) gibi pek çok araştırmacı çalışmalarında Gini Katsayısının ayrıştırılması üzerine eğilmişlerdir.

varsa gelir dağılımının daha eşit görünmesini sağlayan transfer prensibi (*transfer principle*)’dir.

Gini Katsayısının dezavantajları (World Bank, 2011: 1) ise; ülkelerin sahip olduğu gelir eşitsizliğini yansıtmakla birlikte refah farklarını yansıtamaması ve bazı matematiksel handikaplarının bulunmasıdır. Örneğin bir gruptaki her bir kişi için Gini Katsayısının hesaplanması mümkün değildir. Çünkü sonuç her zaman sıfır çıkacaktır. Bir diğer örnek ise bir toplumdaki Gini Katsayısına dair toplumun toplumun altgruplarına dair Gini Katsayıların toplamına eşit olmamasıdır.

Gini Katsayısı, bütün gelir ikilileri arasındaki mutlak farkların ortalamasının ortalama gelire oranıdır. Diğer bir ifade ile, tüm gelir ikilileri arasındaki farkları hesaba katmaktadır (Kaya, 2008: 23-24). Gini Katsayısı şu şekilde formüle edilmektedir (Litchfield, 2011: 4):

$$Gini = \frac{1}{2 n^2 y} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |y_i - y_j|$$

Bu çalışmada Gini katsayısı, farklı gelir grupları arasında karşılaştırma yapabilmek ve yorumlanabilirlik kolaylığına sahip bir katsayısı olması dolayısıyla tercih edilmiştir. Herhangi bir zaman temelli ölçüt gibi Gini katsayısı da zaman içindeki gelir dağılımı değişikliklerinin mutlak gelirden bağımsız olarak yorumlanabilmesini mümkün kılmaktadır.

Sonuçlar ve Değerlendirme

Aşağıdaki tablolarda bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen Shorrocks Ayrıştırma Analizine dair sonuçlar yer almaktadır. Tablo 2, ana ve alt gelir bileşenlerinin her birinin toplam kullanılabilir gelir temelinde eşitsizliğe katkısını göstermektedir.

Bu tabloda yer alan her sayı, ilgili gelir bileşeninin toplam eşitsizlikte sahip olduğu yüzde payı ifade etmektedir. Tablo 3 ise, gelir bileşenlerinin toplam bireysel eşdeğer kullanılabilir gelir (TBEKG)⁹ içinde sahip oldukları

⁹ *Hanehalkı kullanılabilir geliri*: Hanehalkındaki her bir ferdin elde ettiği kişisel yıllık kullanılabilir gelirlerin toplamı ile hane bazında elde edilen yıllık gelirlerin toplamından, gelir referans döneminde ödenen vergiler ve diğer hane veya kişilere yapılan düzenli transferler düşülerek hesaplanmaktadır. *Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri ve eşdeğerlik ölçüğü*: Gelir eşitsizliğinin, hanedeki birey sayısı dikkate alınarak birey başına düşen gelirler arasındaki farklardan yola çıkılarak ölçülmesidir. Bu hesaplamada, hanelerin yetişkin-çocuk bileşimindeki farklılıklar dikkate alınmakta ve eşdeğerlik ölçüğü olarak adlandırılan katsayılarla her bir hanehalkı büyüklüğünün

payları göstermektedir. Bu tabloda yer alan sayılar, ilgili bileşene ait toplam bireysel eşdeğer gelir (TBEG)'in, TBEKG'ye oranlanması ile bulunmuştur.

Tablo 4'deki sayılar, Tablo 2'deki sayıların Tablo 3'deki sayılara bölünmesi neticesinde elde edilmiştir. Tablo 4, gelir bileşenlerinin, faktör payları ile ağırlıklandırıldıktan sonra toplam eşitsizliğe yaptıkları katkıların hesaplanması neticesinde varılan sonuçları göstermektedir. Burada, ilgili bileşenin toplam kullanılabilir gelir (TKG) içindeki payı değiştiğinde toplam eşitsizlikte meydana gelebilecek marjinal değişim rakamlarla gösterilmiştir. Buradaki değerler, örneğin, transfer gelirlerinin TKG içindeki payında meydana gelen bir artışın gelir eşitsizliğinde meydana getireceği değişimi göstermektedir (Gürsel vd., 2000: 70-71). Burada eksi (ya da artı) bir değer varsa bu, örneğin transfer gelirlerinde meydana gelebilecek bir artışın gelir eşitsizliğini azaltıcı (ya da artırıcı) etkisi olacağı anlamına gelmektedir.

---

kaç yetişkine (eşdeğer ferde) denk olduğu hesaplanmaktadır. Hanehalkı toplam kullanılabilir geliri eşdeğer hanehalkı büyüklüğüne bölünerek, o hanehalkı için eşdeğer fert başına düşen gelir diğer ifadeyle eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri hesaplanmaktadır. TÜŞİAD'ın araştırmasında, referans kişi için "1", 14 ve daha yukarı yaştaki fertler için "0,5" ve 14 yaşın altındaki fertler için ise "0,3" katsayısının kullanıldığı OECD eşdeğerlik ölçeği kullanılmıştır.

Tablo 2a. Ana ve Alt Gelir Bileşenlerinin Toplam Hanehalkı Kullanılabilir Geliri Temelinde Hesaplanan Eşitsizliğe Katkı Oranları (1) (Yüzde) (Ölçeksiz)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toplam Ücret Geliri	14,28	22,62	21,64	30,39	27,61	27,60	41,05	21,53
- Ücret Geliri	10,70	19,18	17,97	18,97	22,65	21,60	28,01	17,49
- İkramiye G.	0,77	1,37	1,18	1,59	1,52	1,48	5,29	1,11
- Prim, Bahşiş	0,29	0,41	0,39	0,55	0,95	1,32	0,48	0,63
- Ek İş Geliri	2,52	1,66	2,10	9,29	2,50	3,19	7,27	2,31
Toplam Tarım Dışı Mütешеbbis Geliri (Kâr)	35,96	50,18	54,29	43,99	50,47	54,12	15,48	35,90
- Mütешеbbis G.	26,97	50,18	53,58	42,01	49,17	53,88	15,38	34,30
- Temettü Geliri	7,82	-	0,71	1,97	1,23	0,22	0,08	1,59
- Özel F. K. Elde Edilen Kâr Payı	1,17	-	0,0012	0,0039	0,07	0,01	0,02	0,0039
Toplam Tarım Mütешеbbis Geliri (Kâr)	1,87	6,57	6,47	3,84	3,08	2,41	0,97	2,16
- Tarım Geliri	1,87	6,57	6,47	3,84	3,08	2,41	0,97	2,16
Toplam Rant (Kira) Geliri	27,47	8,53	9,78	11,93	11,32	7,52	10,42	23,55
- Gayrimenkul Kira Geliri	6,86	7,50	3,06	3,06	6,60	4,31	1,65	9,26
- Toprak/Ulş. Arç. Elde Edilen Kira Geliri	0,04	1,04	0,52	1,17	0,88	0,20	0,21	0,28
- Mülk Geliri	20,57	-	6,20	7,70	3,84	3,01	8,56	14,01
Toplam Faiz Geliri	18,58	7,74	4,47	4,47	1,89	2,65	4,00	12,69
- Banka Hesabından Elde Edilen Faiz	17,82	-	3,57	3,06	0,93	2,50	2,50	10,08
- Döviz Hesabından Elde Edilen Faiz	0,21	-	0,06	0,02	0,04	0,01	0,03	0,54
- Menkul Değerlerden Elde Edilen Faiz, Nema	0,55	-	0,84	1,39	0,91	0,15	1,48	2,07

Türkiye'de 2002-2009 Yılları Arasında Gelir Bileşenleri ve Gelir Eşitsizliği Analizi

Toplam Transfer Gelirleri	1,85	4,36	3,36	5,38	5,63	5,70	28,07	4,18
- Emekli Maaş Geliri	1,82	-	3,43	4,54	5,17	5,14	13,10	4,19
- Yaşlılık Maaşı	0,02	-	-0,06	-0,07	-0,08	-0,10	-0,03	-0,09
- Sosyal Yardım Fonu ve Aile Yardımı	-	-	0,10	-0,01	-0,01	-0,03	0,02	-0,03
- Dul, Yetim, Öksüz Maaşı	0,01	-	-0,10	0,12	-0,09	0,04	14,89	-0,03
- Gazi ve Malullük Maaşı	0,0020	-	-0,01	0,02	-0,01	-0,01	-0,02	-0,03
- Öğrenci Burs Geliri	0,0020	-	0,01	0,0016	0,03	-	-	-
- İşsizlik Maaşı	-	-	-0,01	-	-0,01	0,04	-	-0,02
- Doğrudan Destek ve Akaryakıt Ödemesi	0,0020	-	-	0,0009	0,63	0,61	0,0046	0,19
	-	-	-	0,77	0,63	0,61	0,13	0,19

Tablo 2b. Ana ve Alt Gelir Bileşenlerinin Bireysel Kullanılabilir Gelir Temelinde Hesaplanan Eşitsizliğe Katkı Oranları (1) (Yüzde) (Ölçek: OECD)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toplam Ücret Geliri	11,98	24,46	24,80	27,97	28,30	30,05	49,68	22,90
- Ücret Geliri	8,89	21,38	20,61	18,86	23,22	23,38	36,49	17,24
- İkramiye G.	0,55	1,35	1,51	1,43	1,51	1,64	7,44	1,08
- Prim, Bahşiş	0,26	0,43	0,40	0,58	1,11	1,38	0,45	0,84
- Ek İş Geliri	2,28	1,31	2,28	7,09	2,46	3,65	5,30	3,73
Toplam Tarım Dışı Müteşebbis Geliri (Kâr)	30,93	41,24	48,79	46,02	45,99	46,78	11,17	35,34
- Müteşebbis G.	20,30	41,24	48,09	44,38	44,89	46,51	11,11	34,02
- Temettü Geliri	9,91	-	0,69	1,63	1,07	0,27	0,04	1,31
- Özel F. K. Elde Edilen Kâr Payı	0,72	-	0,0004	0,0031	0,02	0,01	0,01	0,0045
Toplam Tarım Müteşebbis Geliri (Kâr)	0,85	3,14	4,97	2,21	1,95	2,09	0,61	1,87
- Tarım Geliri	0,85	3,14	4,97	2,21	1,95	2,09	0,61	1,87
Toplam Rant (Kira) Geliri	31,60	9,48	10,86	12,18	14,33	9,64	9,30	22,67
- Gayrimenkul Kira Geliri	7,08	8,87	3,49	3,50	8,50	5,71	1,62	9,17
- Toprak/Ulş. Arç. Elde Edilen Kira Geliri	0,03	0,61	0,49	1,38	0,98	0,28	0,15	0,25
- Mülk Geliri	24,49	-	6,87	7,29	4,86	3,65	7,53	13,24
Toplam Faiz Geliri	22,48	15,59	5,38	4,17	2,45	3,27	4,27	12,20
- Banka Hesabından Elde Edilen Faiz	21,82	-	4,32	2,77	1,44	3,10	2,30	8,52
- Döviz Hesabından Elde Edilen Faiz	0,17	-	0,10	0,04	0,05	0,01	0,02	0,58
- Menkul Değerlerden Elde Edilen Faiz, Nema	0,50	-	0,97	1,36	0,96	0,16	1,95	3,11

Türkiye'de 2002-2009 Yılları Arasında Gelir Bileşenleri ve Gelir Eşitsizliği Analizi

Toplam Transfer Gelirleri	2,16	6,10	5,20	7,47	6,98	8,18	24,97	5,03
- Emekli Maaş Geliri	2,03	-	5,06	6,37	6,59	7,35	13,20	4,86
- Yaşlılık Maaşı	0,01	-	-0,07	-0,08	-0,10	-0,12	-0,03	-0,10
- Sosyal Yardım Fonu ve Aile Yardımı	-	-	0,07	-	-0,01	-0,03	-	-0,03
- Dul, Yetim, Öksüz Maaşı	0,12	-	0,17	0,60	0,06	0,35	11,76	0,20
- Gazi ve Malullük Maaşı	0,0011	-	-0,02	0,0017	-0,02	-0,01	-0,03	-0,02
- Öğrenci Burs Geliri	-	-	0,0029	-	0,02	-	-	-
- İşsizlik Maaşı	0,0006	-	-0,01	0,0018	-0,01	0,03	0,0007	0,0048
- Doğrudan Destek ve Akaryakıt Ödemesi	0,0014	-	-	0,0006	0,44	0,61	0,0035	-0,01
	-	-	-	0,59	0,44	0,61	0,08	0,13

Tablo 2c. Ana ve Alt Gelir Bileşenlerinin Bireysel Kullanılabilir Gelir Temelinde Hesaplanan Eşitsizliğe Katkı Oranları (1) (Yüzde) (Ölçek: EUROSTAT)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toplam Ücret Geliri	11,73	25,46	25,64	27,45	29,97	32,54	52,11	24,11
- Ücret Geliri	8,73	22,38	21,37	19,24	24,65	25,04	38,71	17,83
- İkramiye Geliri	0,51	1,35	1,60	1,38	1,64	1,75	7,96	1,09
- Prim, Bahşış vb. Gelir	0,26	0,45	0,41	0,64	1,21	1,48	0,48	0,94
- Ek İş Geliri	2,23	1,27	2,27	6,19	2,47	4,26	4,97	4,25
Toplam Tarım Dışı Müteşebbis Geliri (Kâr)	29,45	38,47	47,29	47,48	43,42	43,88	10,62	36,78
- Müteşebbis Geliri	18,78	38,47	46,57	45,99	42,23	43,61	10,57	35,61
- Temettü Geliri	9,94	-	0,73	1,49	1,17	0,25	0,03	1,17
- Özel F. K. Elde Edilen Kâr Payı	0,73	-	0,00	0,00	0,01	0,01	0,01	0,01
Toplam Tarım Müteşebbis Geliri (Kâr)	0,63	2,36	4,92	1,73	1,63	1,95	0,58	1,78
- Tarım Geliri	0,63	2,36	4,92	1,73	1,63	1,95	0,58	1,78
Toplam Rant (Kira) Geliri	32,33	9,57	11,23	11,86	15,36	9,92	8,98	21,06
- Gayrimenkul Kira Geliri	6,85	9,08	3,55	3,49	9,01	5,90	1,60	8,69
- Toprak/Ulş. Arç. Elde Edilen Kira Geliri	0,03	0,49	0,49	1,39	1,02	0,31	0,14	0,25
- Mülk Geliri	25,45	-	7,20	6,98	5,33	3,71	7,25	12,12
Toplam Faiz Geliri	23,77	17,80	5,69	4,04	2,65	3,36	4,32	11,18
- Banka Hesabından Elde Edilen Faiz	23,14	-	4,60	2,62	1,59	3,19	2,20	7,25
- Döviz Hesabından Elde Edilen Faiz	0,15	-	0,11	0,05	0,05	0,01	0,02	0,57
- Menkul Değerlerden Elde Edilen Faiz, Nema Geliri	0,48	-	0,98	1,38	1,02	0,16	2,09	3,37
Toplam Transfer Gelirleri	2,09	6,34	5,23	7,44	6,97	8,36	23,38	5,08
- Emekli Maaş Geliri	1,93	-	4,96	6,32	6,58	7,42	12,18	4,82
- Yaşlılık Maaşı	0,0030	-	-0,06	-0,08	-0,10	-0,12	-0,03	-0,10
- Sosyal Yardım Fonu ve Aile Yardımı	-	-	0,07	-0,01	-0,01	-0,03	-0,01	-0,02

Türkiye'de 2002-2009 Yılları Arasında Gelir Bileşenleri ve Gelir Eşitsizliği Analizi

- Dul, Yetim, Öksüz Maaşı	0,16	-	0,28	0,76	0,14	0,48	11,19	0,30
- Gazi ve Malullük Maaşı	0,0010	-	-0,02	-	-0,02	-	-0,03	-0,02
- Öğrenci Burs Geliri	-	-	0,0004	-	0,01	-	-	-0,01
- İşsizlik Maaşı	0,0015	-	-0,01	-	-0,01	0,02	-	-0,01
- Doğrudan Destek ve Akaryakıt Ödemesi	0,0011	-	-	0,0005	0,45	0,37	0,08	0,12

Tablo 2a'dan görüldüğü üzere toplam ücret gelirlerinin gelir eşitsizliği ölçülerine en büyük katkısı yaptığı yıl, 2008 yılı olmuştur. Bu durum, OECD ve EUROSTAT ölçeklerinin kullanıldığı Tablo 2b ve Tablo 2c'de de aynı şekildedir. Tarım dışı müteşebbis gelirlerinin gelir eşitsizliği ölçülerine en büyük katkısı yaptığı yıl ise Tablo 2a ve Tablo 2b'de 2004 yılı, Tablo 2c'de ise 2005 yılı olmuştur. Rant ve faiz gelirleri her üç hesaplama göre de gelir eşitsizliği ölçülerine en büyük katkısı 2002 yılında gerçekleştirmişlerdir. Transfer gelirleri ise gelir eşitsizliği ölçülerine en büyük katkısı 2008 yılında gerçekleştirmiştir.

Tabloyu bir başka açıdan değerlendirdiğimizde ise, Tablo 2a'da 2008 yılı hariç her yılda kâr gelirin (tarım dışı müteşebbis geliri) eşitsizlik ölçütüne en büyük katkısı yapan gelir bileşeni olduğu görülmektedir. 2008 yılında en büyük katkısı yapan gelir bileşeni ise ücret geliri olmuştur. OECD ve EUROSTAT ölçeği kullanılarak yapılan hesaplamaları yansıtan Tablo 2b ve Tablo 2c'de ise, 2002 ve 2008 yılı hariç her yılda yine kâr gelirin (tarım dışı müteşebbis geliri) eşitsizlik ölçütüne en büyük katkısı yapan gelir bileşeni olduğu görülmektedir. 2002 yılında rant, 2008 yılında ise ücret gelirin en büyük katkısı gerçekleştirmiştir.

Türkiye'de müteşebbis gelirlerinin eşitsizliğe yaptığı yüksek katkıyı, bu gelir bileşeninin sahip olduğu heterojen nitelik ile açıklamak mümkündür. Zira müteşebbis gelirleri; marjinal sektör çalışanları ile orta ve büyük sermaye gruplarını birlikte kapsamaktadır.

Aşağıda Tablo 3a, Tablo 3b ve Tablo 3c'de, ana ve alt gelir bileşenlerinin toplam hanehalkı / bireysel (yetişkin eşdeğer) kullanılabilir geliri içinde sahip oldukları paylar mevcuttur.

Tablo 3a'da yer alan sayılar, ilgili gelir bileşenine ait toplam hanehalkı gelirin, toplam hanehalkı kullanılabilir gelirin oranlanması ile bulunmuştur. Tablo 3b ve Tablo 3c hesaplanırken ise, OECD ve EUROSTAT ölçeklerine göre hesaplamalar yapılmış, toplam bireysel (yetişkin eşdeğer) kullanılabilir gelir içindeki paylar ifade edilmiştir.

Tablo 3a. Ana ve Alt Gelir Bileşenlerinin Toplam Hanehalkı Kullanılabilir Geliri İçindeki Payları (2) (Yüzde) (Ölçeksiz)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toplam Ücret Geliri	44,37	40,64	41,46	43,09	45,99	46,93	44,98	46,10
- Ücret Geliri	39,73	37,50	38,07	38,33	41,35	41,95	39,23	40,58
- İkramiye Geliri	2,09	1,43	1,41	1,54	1,59	1,62	1,68	1,41
- Prim, Bahşiş	0,62	0,45	0,40	0,55	0,70	0,84	0,81	1,06
- Ek İş Geliri	1,93	1,26	1,57	2,67	2,35	2,53	3,25	3,06
Toplam Tarım Dışı Mütешеbbis Geliri (Kâr)	22,68	21,23	22,84	19,90	19,76	19,33	18,12	17,18
- Mütешеbbis Geliri	22,13	21,23	22,70	19,65	19,49	19,24	18,04	16,92
- Temettü Geliri	0,36	-	0,15	0,24	0,25	0,08	0,08	0,25
- Özel F. K. Elde Edilen Kâr Payı	0,19	-	0,0016	0,01	0,02	0,01	0,01	0,01
Toplam Tarım Mütешеbbis Geliri (Kâr)	5,53	10,51	8,47	8,14	6,98	6,87	5,13	7,20
- Tarım Geliri	5,53	10,51	8,47	8,14	6,98	6,87	5,13	7,20
Toplam Rant (Kira) Geliri	8,47	3,68	6,27	6,37	5,88	4,52	6,86	7,06
- Gayrimenkul Kira Geliri	3,78	3,16	2,66	3,08	3,71	3,33	3,87	4,76
- Toprak/Ulş. Arç. Elde Edilen Kira Geliri	0,17	0,52	0,42	0,60	0,45	0,31	0,33	0,32
- Mülk Geliri	4,52	-	3,18	2,69	1,71	0,89	2,66	1,99
Toplam Faiz Geliri	3,69	2,15	1,79	2,22	1,63	0,74	1,66	1,57
- Banka Hesabından Elde Edilen Faiz	2,55	-	0,88	0,59	0,53	0,54	1,00	1,17
- Döviz Hesabından Elde Edilen Faiz	0,17	-	0,06	0,02	0,02	0,01	0,05	0,11
- Menkul Değerlerden Elde Edilen Faiz, Nema Geliri	0,97	-	0,85	1,60	1,07	0,20	0,62	0,30
Toplam Transfer Gelirleri	15,28	21,79	19,17	20,29	19,76	21,60	23,25	20,89
- Emekli Maaş Geliri	13,31	-	15,58	15,98	15,80	17,67	17,78	16,20
- Yaşlılık Maaşı	0,34	-	0,13	0,16	0,19	0,23	0,20	0,33
- Sosyal Yardım Fonu ve Aile Yardımı	-	-	0,41	0,04	0,07	0,08	0,20	0,23
- Dul, Yetim, Öksüz Maaşı	1,45	-	2,76	2,88	2,51	2,59	4,11	2,93
- Gazi ve Malullük Maaşı	0,11	-	0,24	0,26	0,29	0,31	0,32	0,39
- Öğrenci Burs Geliri	0,06	-	0,03	0,04	0,08	0,06	0,06	0,08
- İşsizlik Maaşı	0,01	-	0,02	0,03	0,04	0,05	0,03	0,09
- Doğrudan Destek ve Akaryakıt Ödemesi	-	-	-	0,90	0,80	0,61	0,54	0,64

Tablo 3b. Ana ve Alt Gelir Bileşenlerinin Toplam Bireysel Kullanılabilir Gelir İçindeki Payları (2) (Yüzde) (Ölçek: OECD)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toplam Ücret Geliri	43,15	39,87	40,38	41,67	44,78	45,85	43,78	44,95
- Ücret Geliri	38,63	36,85	37,05	37,19	40,29	40,96	38,20	39,51
- İkramiye Geliri	2,02	1,40	1,38	1,49	1,57	1,62	1,76	1,39
- Prim, Bahşiş	0,64	0,46	0,40	0,57	0,74	0,85	0,82	1,11
- Ek İş Geliri	1,86	1,17	1,54	2,43	2,18	2,42	3,01	2,95
Toplam Tarım Dışı Mütешеbbis Geliri (Kâr)	21,67	20,06	21,83	19,34	18,97	18,27	16,91	16,58
- Mütешеbbis Geliri	21,05	20,06	21,69	19,11	18,70	18,17	16,83	16,33
- Temettü Geliri	0,44	-	0,14	0,23	0,25	0,09	0,07	0,24
- Özel F. K. Elde Edilen Kâr Payı	0,18	-	0,0011	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Toplam Tarım Mütешеbbis Geliri (Kâr)	4,96	9,34	7,71	7,35	6,49	6,40	4,81	6,73
- Tarım Geliri	4,96	9,34	7,71	7,35	6,49	6,40	4,81	6,73
Toplam Rant (Kira) Geliri	9,30	4,00	6,73	6,82	6,40	4,86	7,30	7,49
- Gayrimenkul Kira Geliri	4,09	3,46	2,90	3,39	4,05	3,54	4,12	5,03
- Toprak/Ulş. Arç. Elde Edilen Kira Geliri	0,18	0,54	0,46	0,65	0,48	0,34	0,34	0,33
- Mülk Geliri	5,03	-	3,38	2,78	1,87	0,98	2,83	2,13
Toplam Faiz Geliri	4,20	2,47	1,95	2,25	1,72	0,81	1,87	1,73
- Banka Hesabından Elde Edilen Faiz	3,03	-	1,02	0,63	0,63	0,60	1,15	1,24
- Döviz Hesabından Elde Edilen Faiz	0,18	-	0,07	0,03	0,02	0,01	0,05	0,13
- Menkul Değerlerden Elde Edilen Faiz, Nema Geliri	0,99	-	0,87	1,58	1,07	0,20	0,67	0,36
Toplam Transfer Gelirleri	16,72	24,26	21,39	22,57	21,65	23,82	25,33	22,52
- Emekli Maaş Geliri	14,39	-	17,10	17,64	17,22	19,31	19,42	17,35
- Yaşlılık Maaşı	0,33	-	0,14	0,17	0,20	0,24	0,21	0,36
- Sosyal Yardım Fonu ve Aile Yardımı	-	-	0,39	0,04	0,06	0,07	0,17	0,21
- Dul, Yetim, Öksüz Maaşı	1,81	-	3,47	3,57	3,01	3,20	4,63	3,49
- Gazi ve Malullük Maaşı	0,12	-	0,24	0,24	0,28	0,30	0,31	0,38
- Öğrenci Burs Geliri	0,06	-	0,03	0,04	0,08	0,05	0,06	0,07
- İşsizlik Maaşı	0,01	-	0,02	0,03	0,04	0,05	0,03	0,09
- Doğrudan Destek ve Akaryakıt Ödemesi	-	-	-	0,84	0,76	0,59	0,50	0,58

Tablo 3c. Ana ve Alt Gelir Bileşenlerinin Toplam Bireysel Kullanılabilir Gelir İçindeki Payları (2) (Yüzde) (Ölçek: EUROSTAT)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toplam Ücret Geliri	43,25	40,15	40,52	41,72	44,97	46,11	43,94	45,11
- Ücret Geliri	38,71	37,12	37,16	37,27	40,47	41,15	38,30	39,63
- İkramiye Geliri	2,03	1,40	1,39	1,50	1,59	1,65	1,80	1,40
- Prim, Bahşiş vb. Gelir	0,65	0,47	0,41	0,59	0,76	0,88	0,84	1,14
- Ek İş Geliri	1,85	1,16	1,55	2,36	2,14	2,43	3,00	2,94
Toplam Tarım Dışı Müteşebbis Geliri (Kâr)	21,49	19,86	21,76	19,42	18,85	18,07	16,76	16,63
- Müteşebbis Geliri	20,84	19,86	21,62	19,18	18,58	17,98	16,69	16,38
- Temettü Geliri	0,45	-	0,14	0,23	0,26	0,09	0,07	0,24
- Özel F. K. Elde Edilen Kâr Payı	0,19	-	0,0009	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Toplam Tarım Müteşebbis Geliri (Kâr)	4,69	8,82	7,35	6,95	6,24	6,16	4,65	6,48
- Tarım Geliri	4,69	8,82	7,35	6,95	6,24	6,16	4,65	6,48
Toplam Rant (Kira) Geliri	9,52	4,05	6,88	6,93	6,52	4,89	7,35	7,51
- Gayrimenkul Kira Geliri	4,14	3,51	2,93	3,44	4,10	3,55	4,15	5,04
- Toprak/Ulş. Arç. Elde Edilen Kira Geliri	0,18	0,54	0,47	0,66	0,49	0,35	0,35	0,33
- Mülk Geliri	5,19	-	3,48	2,82	1,92	1,00	2,85	2,14
Toplam Faiz Geliri	4,38	2,56	2,02	2,28	1,76	0,82	1,92	1,74
- Banka Hesabından Elde Edilen Faiz	3,19	-	1,07	0,64	0,65	0,62	1,18	1,24
- Döviz Hesabından Elde Edilen Faiz	0,19	-	0,07	0,03	0,02	0,01	0,05	0,13
- Menkul Değerlerden Elde Edilen Faiz, Nema Geliri	1,00	-	0,89	1,60	1,09	0,20	0,70	0,38
Toplam Transfer Gelirleri	16,68	24,56	21,48	22,72	21,67	23,94	25,38	22,53
- Emekli Maaş Geliri	14,27	-	17,03	17,67	17,16	19,31	19,40	17,26
- Yaşlılık Maaşı	0,32	-	0,15	0,17	0,20	0,24	0,21	0,36
- Sosyal Yardım Fonu ve Aile Yardımı	-	-	0,37	0,03	0,06	0,07	0,16	0,20
- Dul, Yetim,	1,90	-	3,64	3,74	3,14	3,35	4,73	3,63

Türkiye'de 2002-2009 Yılları Arasında Gelir Bileşenleri ve Gelir Eşitsizliği Analizi

Öksüz Maaşı								
- Gazi ve Malullük Maaşı	0,12	-	0,23	0,24	0,27	0,30	0,30	0,37
- Öğrenci Burs Geliri	0,06	-	0,03	0,04	0,07	0,05	0,06	0,06
- İşsizlik Maaşı	0,02	-	0,02	0,03	0,04	0,05	0,03	0,09
- Doğrudan Destek ve Akaryakıt Ödemesi	-	-	-	0,79	0,73	0,58	0,49	0,56

Tablo 3a, Tablo 3b ve Tablo 3c'den görüldüğü üzere, toplam hanehalkı ve toplam bireysel kullanılabilir geliri içerisinde en yüksek paya sahip olan gelir bileşeni her yıl için ücret geliri olmuştur. Bu pay, ücret gelirinin ailelerin ve çalışanların yegâne geliri olması açısından son derece önemli bir paydır. Harcanabilir gelir içinde emek gelirlerinin görece artan payı, fonksiyonel gelir dağılımı açısından olumlu bir gelişmedir. Her üç tabloda en düşük paya sahip olan gelir bileşeni ise faiz geliridir. Faizin sahip olduğu bu düşük pay, görece eşitsizlik göstergesine yansımaları bakımından son derece önemlidir. Zira faiz geliri görece eşitsizlik açısından eşitsizliğe en büyük katkıyı yapan gelir bileşenidir. Faiz gelirlerinin eşitsizlikte daha önemli bir paya sahip olması, faiz gelirinin servet üzerinden elde ediliyor olması ile de ilgilidir. Servet eşitsizliği beraberinde faiz gelirinin eşitsizliğini de getirmektedir.

Aşağıda Tablo 4a, Tablo 4b ve Tablo 4c'de yer alan oranlar, Tablo 2a, Tablo 2b ve Tablo 2c'deki oranların Tablo 3a, Tablo 3b ve Tablo 3c'deki oranlara bölünmesi neticesinde elde edilmiştir. Bu tabloda, gelir bileşenlerinin, faktör payları ile ağırlıklandırıldıktan sonra toplam eşitsizliğe yaptıkları katkıların hesaplanması neticesinde varılan sonuçlar gösterilmektedir.

Tablo 4a, Tablo 4b ve Tablo 4c, ana ve alt gelir bileşenlerinin eşitsizliğe yaptığı görece katkıyı net bir şekilde göstermesi bakımından son derece önemlidir. Zira ne ilk tablodaki (Tablo 2) gelir eşitsizliği ölçülerine yapılan katkı ne de ikinci tablodaki (Tablo 3) gelir bileşenlerinin toplam gelir içindeki payları tek başına eşitsizliğe dair net bir anlam ifade etmemektedir.

Yine aşağıda, Tablo 5'de ise ana gelir bileşenlerine ait görece eşitsizliğin kendi içindeki yüzde dağılımına yer verilmiştir. Bu tablo, eşitsizliği yüzde (%) değer üzerinden aktararak, algılanmasını kolaylaştırmaktadır. Tablo 5'de hem hanehalkı bazında ölçsüz hem de bireysel bazda OECD ve EUROSTAT ölçeği ile yapılan hesaplamalara bir arada yer verilmiştir.

Tablo 4a. Ana ve Alt Gelir Bileşenlerine Ait Görelî Eşitsizlik Göstergesi (3) = (1) / (2) (Yüzde) (Ölçeksiz)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toplam Ücret Geliri	0,32	0,56	0,52	0,71	0,60	0,59	0,91	0,47
- Ücret Geliri	0,27	0,51	0,47	0,49	0,55	0,52	0,71	0,43
- İkramiye Geliri	0,37	0,96	0,83	1,03	0,95	0,92	3,14	0,79
- Prim, Bahşış vb. Gelir	0,46	0,91	0,96	1,00	1,35	1,58	0,59	0,59
- Ek İş Geliri	1,30	1,31	1,33	3,48	1,07	1,26	2,24	0,75
Toplam Tarım Dışı Mütteşebbis Geliri (Kâr)	1,59	2,36	2,38	2,21	2,55	2,80	0,85	2,09
- Mütteşebbis Geliri	1,22	2,36	2,36	2,14	2,52	2,80	0,85	2,03
- Temettü Geliri	21,79	-	4,86	8,32	4,84	2,77	1,03	6,39
- Özel F. K. Elde Edilen Kâr Payı	6,03	-	0,75	0,56	4,01	0,93	2,44	0,38
Toplam Tarım Mütteşebbis Geliri (Kâr)	0,34	0,63	0,76	0,47	0,44	0,35	0,19	0,30
- Tarım Geliri	0,34	0,63	0,76	0,47	0,44	0,35	0,19	0,30
Toplam Rant (Kira) Geliri	3,25	2,32	1,56	1,87	1,93	1,66	1,52	3,33
- Gayrimenkul Kira Geliri	1,82	2,37	1,15	0,99	1,78	1,30	0,43	1,95
- Toprak/Ulş. Arç. Elde Edilen Kira Geliri	0,23	1,99	1,23	1,95	1,93	0,66	0,64	0,89
- Mülk Geliri	4,55	-	1,95	2,87	2,24	3,38	3,22	7,04
Toplam Faiz Geliri	5,04	3,60	2,50	2,02	1,16	3,56	2,41	8,06
- Banka Hesabından Elde Edilen Faiz	6,98	-	4,05	5,21	1,75	4,65	2,49	8,64
- Döviz Hesabından Elde Edilen Faiz	1,25	-	1,11	0,96	2,28	0,80	0,57	4,87
- Menkul Değerlerden Elde Edilen Faiz, Nema Geliri	0,57	-	0,98	0,87	0,85	0,74	2,40	6,94
Toplam Transfer Gelirleri	0,12	0,20	0,18	0,27	0,28	0,26	1,21	0,20
- Emekli Maaş Geliri	0,14	-	0,22	0,28	0,33	0,29	0,74	0,26
- Yaşlılık Maaşı	0,05	-	-	-0,42	-	-	-0,17	-
- Sosyal Yardım Fonu ve Aile Yardımı	-	-	0,45	0,44	0,41	-	0,27	0,27
- Dul, Yetim, Öksüz Maaşı	-	-	0,24	-0,22	-	-	0,09	-
- Gazi ve Malullük Maaşı	0,01	-	-	0,18	0,36	-	0,15	0,15
- Öğrenci Burs Geliri	0,01	-	0,04	0,04	0,02	0,02	3,62	-
- İşsizlik Maaşı	-0,02	-	0,04	0,03	0,03	-	-0,08	0,01
- Doğrudan Destek ve Akaryakıt Ödemesi	-0,02	-	0,05	0,06	0,05	0,02	-0,08	-
- İşiizlik Maaşı	0,03	-	0,22	0,04	0,35	-	-0,01	-
- İşsizlik Maaşı	0,03	-	0,22	0,04	0,35	-	-0,01	-
- İşsizlik Maaşı	-0,17	-	-	-0,03	-	0,77	-0,16	-
- Doğrudan Destek ve Akaryakıt Ödemesi	-	-	0,33	0,86	0,16	1,01	0,23	0,18
- Doğrudan Destek ve Akaryakıt Ödemesi	-	-	-	0,86	0,79	1,01	0,23	0,30

Tablo 4b. Ana ve Alt Gelir Bileşenlerine Ait Görelî Eşitsizlik Göstergesi (3) = (1) / (2) (Yüzde) (Ölçek: OECD)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toplam Ücret Geliri	0,28	0,61	0,61	0,67	0,63	0,66	1,13	0,51
- Ücret Geliri	0,23	0,58	0,56	0,51	0,58	0,57	0,96	0,44
- İkramiye Geliri	0,27	0,96	1,10	0,96	0,97	1,01	4,23	0,78
- Prim, Bahşış vb. Gelir	0,41	0,93	0,99	1,03	1,50	1,63	0,55	0,76
- Ek İş Geliri	1,22	1,12	1,48	2,92	1,13	1,51	1,76	1,27
Toplam Tarım Dışı Mütешеbbis Geliri (Kâr)	1,43	2,06	2,23	2,38	2,42	2,56	0,66	2,13
- Mütешеbbis Geliri	0,96	2,06	2,22	2,32	2,40	2,56	0,66	2,08
- Temettü Geliri	22,68	-	4,92	7,18	4,29	3,04	0,63	5,41
- Özel F. K. Elde Edilen Kâr Payı	3,99	-	0,36	0,46	1,66	1,14	1,42	0,40
Toplam Tarım Mütешеbbis Geliri (Kâr)	0,17	0,34	0,64	0,30	0,30	0,33	0,13	0,28
- Tarım Geliri	0,17	0,34	0,64	0,30	0,30	0,33	0,13	0,28
Toplam Rant (Kira) Geliri	3,40	2,37	1,61	1,79	2,24	1,98	1,27	3,03
- Gayrimenkul Kira Geliri	1,73	2,57	1,21	1,03	2,10	1,61	0,39	1,82
- Toprak/Ulş. Arç. Elde Edilen Kira Geliri	0,16	1,12	1,07	2,12	2,03	0,83	0,43	0,76
- Mülk Geliri	4,87	-	2,04	2,63	2,60	3,73	2,66	6,23
Toplam Faiz Geliri	5,35	6,31	2,75	1,86	1,42	4,05	2,28	7,06
- Banka Hesabından Elde Edilen Faiz	7,21	-	4,24	4,38	2,29	5,16	2,00	6,85
- Döviz Hesabından Elde Edilen Faiz	0,91	-	1,50	1,43	2,33	0,83	0,49	4,60
- Menkul Değerlerden Elde Edilen Faiz, Nema Geliri	0,50	-	1,11	0,86	0,90	0,80	2,89	8,66
Toplam Transfer Gelirleri	0,13	0,25	0,24	0,33	0,32	0,34	0,99	0,22
- Emekli Maaş Geliri	0,14	-	0,30	0,36	0,38	0,38	0,68	0,28
- Yaşlılık Maaşı	0,02	-	-0,46	-0,46	-	-	-0,17	-
- Sosyal Yardım Fonu ve Aile Yardımı	-	-	0,18	-0,25	-	-	-0,03	-
- Dul, Yetim, Öksüz Maaşı	0,07	-	0,05	0,17	0,02	0,11	2,54	0,06
- Gazi ve Malullük Maaşı	0,01	-	-0,09	0,01	-	-	-0,08	-
- Öğrenci Burs Geliri	-0,01	-	0,09	-0,04	0,21	-	-0,01	-
- İşsizlik Maaşı	-0,10	-	-0,30	-0,02	-	0,08	-0,12	-
- Doğrudan Destek ve Akaryakıt Ödemesi	-	-	-	0,71	0,13	1,02	0,15	0,16
					0,58			0,23

Tablo 4c. Ana ve Alt Gelir Bileşenlerine Ait Görelî Eşitsizlik Göstergesi (3) = (1) / (2) (Yüzde) (Ölçek: EUROSTAT)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toplam Ücret Geliri	0,27	0,63	0,63	0,66	0,67	0,71	1,19	0,53
- Ücret Geliri	0,23	0,60	0,57	0,52	0,61	0,61	1,01	0,45
- İkrâmiye Geliri	0,25	0,96	1,14	0,92	1,03	1,06	4,43	0,78
- Prim, Bahşış vb. Gelir	0,40	0,96	0,98	1,09	1,58	1,70	0,57	0,82
- Ek İş Geliri	1,21	1,10	1,46	2,63	1,16	1,75	1,66	1,45
Toplam Tarım Dışı Mütешеbbis Geliri (Kâr)	1,37	1,94	2,17	2,45	2,30	2,43	0,63	2,21
- Mütешеbbis Geliri	0,90	1,94	2,15	2,40	2,27	2,43	0,63	2,17
- Temettü Geliri	21,87	-	5,10	6,44	4,54	2,90	0,51	4,88
- Özel F. K. Elde Edilen Kâr Payı	3,84	-	0,11	0,42	1,18	1,30	1,14	0,43
Toplam Tarım Mütешеbbis Geliri (Kâr)	0,13	0,27	0,67	0,25	0,26	0,32	0,13	0,27
- Tarım Geliri	0,13	0,27	0,67	0,25	0,26	0,32	0,13	0,27
Toplam Rant (Kira) Geliri	3,40	2,37	1,63	1,71	2,36	2,03	1,22	2,80
- Gayrimenkul Kira Geliri	1,65	2,59	1,21	1,01	2,20	1,66	0,39	1,72
- Toprak/Ulş. Arç. Elde Edilen Kira Geliri	0,14	0,90	1,03	2,09	2,07	0,88	0,39	0,75
- Mülk Geliri	4,90	-	2,07	2,47	2,77	3,72	2,55	5,67
Toplam Faiz Geliri	5,43	6,96	2,81	1,78	1,51	4,08	2,25	6,42
- Banka Hesabından Elde Edilen Faiz	7,26	-	4,32	4,08	2,45	5,17	1,87	5,86
- Döviz Hesabından Elde Edilen Faiz	0,81	-	1,55	1,48	2,23	0,83	0,46	4,38
- Menkul Değerlerden Elde Edilen Faiz, Nema Geliri	0,48	-	1,10	0,86	0,93	0,83	3,00	8,98
Toplam Transfer Gelirleri	0,13	0,26	0,24	0,33	0,32	0,35	0,92	0,23
- Emekli Maaş Geliri	0,14	-	0,29	0,36	0,38	0,38	0,63	0,28
- Yaşlılık Maaşı	0,01	-	-	-0,45	-	-	-0,16	-
- Sosyal Yardım Fonu ve Aile Yardımı	-	-	0,44	-	0,51	0,50	-	0,27
- Dul, Yetim, Öksüz Maaşı	-	-	0,20	-0,27	-	-	-0,06	-
- Gazi ve Malullük Maaşı	0,08	-	0,08	0,20	0,05	0,14	2,37	0,08
- Öğrenci Burs Geliri	0,01	-	-	-0,02	-	-	-0,08	-
- İşsizlik Maaşı	-0,03	-	0,09	0,06	0,01	0,10	-	0,05
- Doğrudan Destek ve Akaryakıt Ödemesi	-0,07	-	-	-0,02	-	0,10	0,10	0,09
- Doğrudan Destek ve Akaryakıt Ödemesi	-	-	0,25	0,14	0,51	0,50	-0,11	-
- Doğrudan Destek ve Akaryakıt Ödemesi	-	-	-	0,57	0,51	1,02	0,15	0,22

Tablo 5. Ana Gelir Bileşenlerine Ait Görelî Eşitsizliğin Kendi İçindeki Yüzde Dağılımı (Yüzde)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ücret Geliri								
Ölçeksiz	3,0	5,8	6,6	9,3	8,6	6,4	12,9	3,2
OECD – EUROSTAT	2,6	5,1	7,6	9,2	8,6	6,6	17,6	3,9
Tarım Dışı Mütешеbbis Geliri (Kâr)								
Ölçeksiz	14,9	24,5	30,1	29,3	36,7	30,3	12,1	14,5
OECD – EUROSTAT	13,3	17,2	27,6	32,5	33,0	25,8	10,2	16,1
Tarım Mütешеbbis Geliri (Kâr)								
Ölçeksiz	3,2	6,5	9,7	6,2	6,3	3,8	2,7	2,1
OECD – EUROSTAT	1,6	2,8	8	4,1	4,1	3,3	2	2,1
Rant (Kira) Geliri								
Ölçeksiz	30,5	24,0	19,7	24,8	27,6	18,0	21,4	23,1
OECD – EUROSTAT	31,6	19,9	19,9	24,4	30,5	20	19,7	22,9
Faiz Geliri								
Ölçeksiz	47,3	37,2	31,7	26,8	16,7	38,6	34,0	55,8
OECD – EUROSTAT	49,8	52,9	34	25,4	19,4	40,8	35,3	53,4
Transfer Gelirleri								
Ölçeksiz	1,1	2,1	2,2	3,5	4,1	2,9	17,0	1,4
OECD – EUROSTAT	1,2	2,1	3	4,5	4,4	3,5	15,3	1,7

Devletin iktisadi hayattaki faaliyetlerinin azalması ile birlikte, 2000'li yıllarda kamu harcamalarındaki azalma belirginleşmiştir. Özelleştirmeler ile birlikte, kamu mülkiyetinin giderek azalmış olması ve sosyal harcamaların etkinliğindeki yetersizlikler; bireysel tüketim ve tasarruf eksikliğinin hissettirdiği ihtiyaçlar ve finansal liberalizasyon süreci ile birleşmiş; neticede kredi ekonomisinin hâkim olduğu bir sürece girilmiştir. Bu eğilimler ülkemizdeki gelir dağılımının şekillenmesinde temel belirleyici olmuştur.

İlgili tablolardaki eşitsizlik göstergelerine göre; tüm yıllar ve tüm gelir bileşenleri arasındaki en büyük görelî eşitsizlik göstergesi 2008 küresel krizin etkilerinin devam ettiği 2009 yılında faiz gelirlerine ait olan görelî eşitsizliktir. EUROSTAT Ölçeğine göre hesaplanan Tablo 4c'de ise faiz geliri hem 2003 hem de 2009 yılında en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2009 yılındaki bu oranlar ilgili tablolarda sırasıyla %8,06, %7,06 ve %6,42 olarak gerçekleşmiştir. Her üç tabloda da görelî eşitsizlik göstergesine en az etki eden gelir bileşeni transfer

gelirleri olmuştur. Tablo 4b ve Tablo 4c’de, tarım müteşebbis geliri de görelî eşitsizlik göstergesini en az etkileyen gelir bileşenlerinden olmuştur.

2002 yılına dair veriler, 2001 krizinin etkilerinin devam ettiği bir sürecin görünümünü yansıtmaları bakımından anlamlıdır. Bu bağlamda borsa ve finansal piyasaların temel unsuru olan faiz gelirlerinin toplam gelir eşitsizliğine yaptığı katkı da son derece yüksek bir seviyede gerçekleşmiştir. Bu oran gelir bileşenleri kendi içinde yüzdeye vurulduğunda ölçeksiz hesaplama ile %47,3; OECD ve EUROSTAT ölçeğiyle yapılan hesaplamada ise %49,8’dir ve neredeyse gerçekleşen eşitsizliğin yarısından sorumludur. Bunu rant ve kâr gelirleri izlemektedir. Bu sonuçlar, faktör geliri olarak faizin eşitsizliğe yaptığı katkıya dikkat çeken son derece önemli bir göstergedir.

2003 yılında da faiz geliri 2002 yılı gibi eşitsizliğe en büyük katkı (ölçeksiz %37,2; OECD ve EUROSTAT ölçeğiyle %52,9) yapan gelir bileşeni olma özelliğini sürdürmüştür. Transfer gelirlerinin görelî eşitsizliği ise bir önceki yıla nazaran yaklaşık iki katına çıkmıştır. 2004 yılında aynı seyri devam ettiren transfer gelirlerine karşılık, ücret ve kâr gelirlerinin görelî eşitsizliği artmıştır.

2005 yılında transfer gelirlerinin, ücret gelirlerinin ve kira gelirlerinin görelî eşitsizlik oranı artmıştır. 2005 yılından 2006 yılına geçildiğinde, görelî eşitsizlik oranında en dikkate değer azalma kaydeden gelir bileşeni faiz geliri (ölçeksiz %26,8’den %16,7’ye, OECD ve EUROSTAT ölçeğiyle %25,4’ten %19,4’e) olmuştur. Faiz gelirine ait görelî eşitsizlik oranı en düşük seviyesine 2006 yılında (ölçeksiz %16,7; OECD ve EUROSTAT ölçeğiyle %19,4) ulaşmıştır. 2007 yılında bir önceki yıla nazaran en fazla değişim gösteren gelir bileşeni ise faiz gelirleridir. Bu değişim menfî yönde yaşanmış ve görelî eşitsizlik oranı çarpıcı bir şekilde iki katından fazla artmıştır. Küresel finans krizinin patlak verdiği yıl olan 2008 yılında gelir bileşenlerinin görelî eşitsizlik oranlarında da diğer yıllardan önemli ölçüde farklılaşmalar yaşanmıştır. 2008 yılında bir önceki yıla nazaran menfî yönde en fazla değişim gösteren gelir transfer gelirleridir. Bu önemli değişim diğer gelir bileşenlerindeki değişime de önemli artış ya da azalışlar şeklinde yansımıştır.

Hükümetten bireylere ve firmalara doğru gerçekleştirilen tek yönlü bir gelir akışı (Peterson, 1994: 47) ve esasen gelir dağılımına adalet sağlama amacına yönelik hizmetlerin karşılığı (Uzunhasanoğlu, 2007: 52) olan transfer gelirlerinden beklenen, gelir eşitsizliğini azaltıcı etkide bulunmalarıdır. Ancak transfer harcamaları türlerinin bazıları gelir dağılımını bozucu etkide bulunurlar.

Transfer gelirlerinin eşitsizliği artırıcı etkisi, şaşırtıcı bir sonuç olmakla birlikte, Dünya Bankası’nın Türkiye’de gelir dağılımı ile ilgili araştırması (World Bank, 2000) ve Shorrocks Ayrıştırma Analizi kullanılarak yapılmış diğer analizlerin (Gürsel vd., 2000; Bayar & Günçavdı & Selim, 2009) sonuçları ile paralellik göstermektedir. Benzer şekilde, Miyazawa yöntemi ile yapılan gelir dağılımı analizi neticesinde alt gelir gruplarına yapılacak

transferlerde dahi üst gelir gruplarının daha fazla gelir elde ettiği sonucuna ulaşılmıştır (Kurtipek, 2011: 131-156).

Türkiye’de gelir dağılımını bozucu yönde işlemesi nedeniyle eleştirilen bu etki, genel olarak refah devletinin etkilediği sosyal grupların sınırlı olması, pek çok sosyal transfer türünün varlık gösterememesi, sübvansiyon politikalarında doğrudan gelir transferleri yerine piyasa fiyatlarına müdahalelerin tercih edilmesi gibi sebeplerle açıklanmaktadır. Ayrıca Türkiye’de transfer harcamalarının niteliğine bakıldığında, bu harcamaların büyük bir kısmının borç faizlerinden oluştuğu anlaşılmaktadır (Uzunhasanoğlu, 2007: 52).

Örneğin, devlet tahvillerine ödenen faizler, -genellikle devlet tahvillerini elinde bulunduranlar yüksek gelirli gruplar olduklarından- gelir dağılımındaki eşitsizlikleri arttırmalar. Buna karşılık, devletin sosyal güvenliğin finansmanına katılması düşük gelirli grupların gelirlerini yükseltici ve gelir eşitsizliklerini azaltıcı (Bosnalı, 1996: 111) etki etmektedir. Ülkemizde yüksek meblağlı borç faizlerinin konsolide bütçeden aldığı payın diğer cari ve yatırım harcamalarını aşması sebebiyle konsolide bütçe gelir dağılımını olumsuz yönde etkileyen bir gelir transfer aracı haline dönüşmüştür (Uzunhasanoğlu, 2007: 53-54). Bu durum, devletin genel anlamda sosyal refahı, özel anlamda ise gelir dağılımını düzeltici ve yoksulluğu azaltıcı politikalar uygulama imkânını da daraltmıştır (Bedir & Karabulut, 2011: 26). Zira bu etki transfer harcamalarının gelir dağılımındaki eşitsizliğe olan etkilerinden de görülebilmektedir.

2008 yılındaki transfer harcamalarının gelir eşitsizliği içindeki payının önemli ölçüde artışı ise; azalan yatırımlar ve istihdam, işsizlik sigortası başvurularındaki ve işsizlik ödeneğindeki artışlar ile kısa çalışma süresi vasıtasıyla izah etmek mümkündür. Bununla birlikte, transfer gelirlerinde en büyük payı yüksek gelir grupları almakta, buna mukabil düşük gelir gruplarının payı oldukça düşük kalmaktadır. Gelişmiş refah ekonomileriyle tam bir tezat teşkil eden bu durum, transfer gelirlerine dayalı sosyal politikaların işlevinden uzaklaşmasına, hatta tersine çalışan bir mekanizmaya dönüşmesine sebep olmaktadır. Bununla birlikte her ne kadar transfer gelirleri gelir dağılımı eşitsizliğini menfi yönde etkilemişse de, genellikle transfer öncesi gelir dağılımı eşitsizliği transfer sonrası gelir dağılımı eşitsizliğine göre daha yüksektir. İlk yaklaşımla çelişir gözükse de bu durum, esasen farklı olguların ölçülmesi ile ilgilidir.

Transfer gelirlerinin artmasa bile eşitsizliği azaltıcı bir rol oynayabilmesi için, sosyal politikaların tasarlanma sürecinde sözkonusu etkilerin daha dikkatli değerlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin, transfer gelirlerinden en yoksul kesimin aldığı payın artırılması, transfer gelirlerinin etkinliğini arttıracak ve gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde yaptığı menfi etkiyi azaltacaktır.

2009 yılına gelindiğinde, transfer gelirlerinin göreceli eşitsizlik oranı (ölçeksiz %17’den %1,4’e, OECD ve EUROSTAT ölçeğiyle %15,3’ten

%1,7’ye) düşmüş, hatta 2002 yılı hariç diğer tüm yıllardan daha düşük seviyede gerçekleşmiştir. Ücret gelirlerinin görelî eşitsizlik oranı da bir önceki yıla nazaran yaklaşık 4 kat azalmıştır. Kâr ve rant gelirlerinde bir önceki yıla nazaran ciddi bir değişim olmazken faiz gelirlerinin görelî eşitsizlik içindeki oranı ölçeşsiz hesaplamada %34’ten %56’ya, OECD ve EUROSTAT ölçeğıyle %35’ten %53’e yükselmiştir. Bu yükselişte kredi ekonomisinin rolü bulunmaktadır. 2008 küresel finans krizinin etkileri bir yandan reel sektörlerde ve sosyal alanda yansımalarını bulurken, diğer yandan hanehalklarının elde ettikleri gelir bileşenleri içinde de görelî eşitsizliği arttırmıştır.

Neticede, bir önceki büyük finansal krizin sonrasındaki sürece işaret eden 2001 krizinin ertesi yılında sırasıyla faiz, rant ve kâr (tarım dışı müteşebbis) gelirlerinin görelî eşitsizlik oranlarının yüksek oluşu göze çarpmaktadır. Ayrıca, 2008 krizi sonrasında faiz, kâr (tarım müteşebbis + tarım dışı müteşebbis geliri) ve rant gelirlerine dair görelî eşitsizlik oranları artış eğilimine girmişken diğer gelirlerin görelî eşitsizlik içindeki oranları düşük ve yatay bir seyir izlemiştir.

Aşağıda Tablo 6a, Tablo 6b ve Tablo 6c’de ana ve alt gelir bileşenlerine ait Gini katsayılarını görmek mümkündür.

Tablo 6a. Ana ve Alt Gelir Bileşenlerine Ait Gini Katsayıları (Ölçeksiz)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toplam Ücret Geliri	0,45	0,43	0,42	0,42	0,42	0,42	0,47	0,47
- Ücret Geliri	0,42	0,41	0,40	0,39	0,40	0,40	0,43	0,44
- İkramiye Geliri	0,42	0,46	0,41	0,44	0,43	0,42	0,58	0,45
- Prim, Bahşış vb. Gelir	0,70	0,68	0,67	0,67	0,71	0,70	0,72	0,68
- Ek İş Geliri	0,64	0,54	0,58	0,63	0,52	0,57	0,69	0,60
Toplam Tarım Dışı Mütteşebbis Geliri (Kâr)	0,57	0,51	0,50	0,49	0,50	0,52	0,54	0,58
- Mütteşebbis Geliri	0,55	0,51	0,50	0,49	0,50	0,51	0,54	0,58
- Temettü Geliri	0,85	-	0,65	0,70	0,56	0,62	0,55	0,65
- Özel Finans Kurumlarından Elde Edilen Kâr Payı	0,87	-	-	0,50	0,60	0,51	0,46	0,59
Toplam Tarım Mütteşebbis Geliri (Kâr)	0,59	0,50	0,52	0,53	0,51	0,50	0,57	0,55
- Tarım Geliri (Nakdi)	0,59	0,50	0,52	0,53	0,51	0,50	0,57	0,55
Toplam Rant (Kira) Geliri	0,62	0,58	0,51	0,54	0,54	0,51	0,59	0,64
- Gayrimenkul Kira Geliri	0,57	0,56	0,46	0,45	0,48	0,47	0,48	0,54
- Toprak/Ulş. Arç. Elde Edilen Kira Geliri	0,59	0,66	0,63	0,67	0,65	0,59	0,66	0,71
- Mülk Geliri	0,60	-	0,51	0,57	0,58	0,62	0,73	0,76
Toplam Faiz Geliri	0,78	0,78	0,66	0,52	0,54	0,69	0,75	0,78
- Banka Hesabından Elde Edilen Faiz	0,70	-	0,65	0,66	0,58	0,64	0,68	0,76
- Döviz Hesabından Elde Edilen Faiz	0,72	-	0,65	0,45	0,41	0,63	0,60	0,79
- Menkul Değerlerden Elde Edilen Faiz, Nema Geliri	0,54	-	0,49	0,43	0,46	0,50	0,82	0,79
Toplam Transfer Gelirleri	0,33	0,49	0,33	0,38	0,39	0,38	0,44	0,41
- Emekli Maaş Geliri	0,27	-	0,23	0,23	0,23	0,23	0,27	0,24
- Yaşlılık maaşı	0,46	-	0,16	0,16	0,17	0,23	0,23	0,22
- Sosyal Yardım Fonu ve Aile Yardımı	-	-	0,52	0,48	0,54	0,57	0,69	0,68
- Dul, Yetim, Öksüz Maaşı	0,28	-	0,22	0,23	0,18	0,22	0,50	0,22
- Gazi ve Malullük Maaşı	0,43	-	0,44	0,47	0,42	0,40	0,34	0,32
- Öğrenci Burs Geliri	0,49	-	0,49	0,38	0,47	0,55	0,50	0,52
- İşsizlik Maaşı	0,41	-	0,29	0,32	0,30	0,64	0,33	0,36
- Doğrudan Destek ve Akaryakıt Ödemesi	-	-	-	0,55	0,63	0,57	0,66	0,62

Tablo 6b. Ana ve Alt Gelir Bileşenlerine Ait Gini Katsayıları (Ölçek: OECD)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toplam Ücret Geliri	0,47	0,45	0,44	0,44	0,44	0,44	0,49	0,49
- Ücret Geliri	0,45	0,43	0,42	0,42	0,42	0,42	0,45	0,46
- İkramiye Geliri	0,44	0,47	0,43	0,45	0,45	0,44	0,62	0,47
- Prim, Bahşiş vb. Gelir	0,72	0,69	0,68	0,68	0,73	0,71	0,73	0,70
- Ek İş Geliri	0,66	0,55	0,61	0,64	0,53	0,59	0,69	0,62
Toplam Tarım Dışı Müteşebbis Geliri (Kâr)	0,59	0,52	0,52	0,51	0,51	0,52	0,55	0,60
- Müteşebbis Geliri	0,57	0,52	0,52	0,51	0,51	0,52	0,55	0,60
- Temettü Geliri	0,87	-	0,67	0,69	0,55	0,62	0,52	0,64
- Özel Finans Kurumlarından Elde Edilen Kâr Payı	0,87	-	-0-	0,50	0,52	0,52	0,48	0,57
Toplam Tarım Müteşebbis Geliri (Kâr)	0,59	0,49	0,52	0,52	0,51	0,51	0,56	0,55
- Tarım Geliri (Nakdi)	0,59	0,49	0,52	0,52	0,51	0,51	0,56	0,55
Toplam Rant (Kira) Geliri	0,64	0,59	0,53	0,55	0,56	0,53	0,59	0,65
- Gayrimenkul Kira Geliri	0,60	0,58	0,48	0,48	0,51	0,48	0,49	0,57
- Toprak/Ulaş. Arç. Elde Edilen Kira Geliri	0,57	0,63	0,62	0,67	0,64	0,61	0,63	0,70
- Mülk Geliri	0,63	-	0,52	0,58	0,60	0,62	0,72	0,76
Toplam Faiz Geliri	0,80	0,80	0,69	0,54	0,57	0,70	0,76	0,79
- Banka Hesabından Elde Edilen Faiz	0,73	-	0,65	0,65	0,60	0,64	0,69	0,76
- Döviz Hesabından Elde Edilen Faiz	0,72	-	0,66	0,47	0,41	0,62	0,58	0,79
- Menkul Değerlerden Elde Edilen Faiz, Nema Geliri	0,58	-	0,52	0,45	0,48	0,51	0,83	0,82
Toplam Transfer Gelirleri	0,36	0,52	0,36	0,42	0,42	0,41	0,46	0,44
- Emekli Maaş Geliri	0,30	-	0,28	0,27	0,26	0,27	0,30	0,28
- Yaşlılık maaşı	0,48	-	0,27	0,26	0,27	0,33	0,32	0,32
- Sosyal Yardım Fonu ve Aile Yardımı	-	-	0,54	0,48	0,55	0,59	0,70	0,71
- Dul, Yetim, Öksüz Maaşı	0,34	-	0,28	0,31	0,27	0,30	0,51	0,30
- Gazi ve Malullük Maaşı	0,45	-	0,45	0,49	0,45	0,44	0,35	0,37
- Öğrenci Burs Geliri	0,51	-	0,48	0,43	0,49	0,57	0,53	0,53
- İşsizlik Maaşı	0,49	-	0,32	0,33	0,33	0,64	0,37	0,37
- Doğrudan Destek ve Akaryakıt Ödemesi	-	-	-	0,55	0,63	0,58	0,65	0,60

Tablo 6c. Ana ve Alt Gelir Bileşenlerine Ait Gini Katsayıları (Ölçek: EUROSTAT)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toplam Ücret Geliri	0,49	0,47	0,45	0,46	0,45	0,46	0,50	0,51
- Ücret Geliri	0,46	0,45	0,43	0,43	0,43	0,43	0,46	0,48
- İkramiye Geliri	0,45	0,48	0,44	0,46	0,46	0,45	0,62	0,48
- Prim, Bahşış vb. Gelir	0,73	0,70	0,69	0,69	0,74	0,71	0,74	0,70
- Ek İş Geliri	0,67	0,56	0,62	0,65	0,54	0,61	0,70	0,64
Toplam Tarım Dışı Mütteşebbis Geliri (Kâr)	0,60	0,53	0,53	0,53	0,52	0,53	0,55	0,61
- Mütteşebbis Geliri	0,58	0,53	0,53	0,52	0,52	0,53	0,55	0,61
- Temettü Geliri	0,87	-	0,69	0,69	0,56	0,62	0,50	0,63
- Özel Finans Kurumlarından Elde Edilen Kâr Payı	0,87	-	-0-	0,50	0,50	0,54	0,50	0,58
Toplam Tarım Mütteşebbis Geliri (Kâr)	0,60	0,50	0,54	0,53	0,52	0,51	0,57	0,56
- Tarım Geliri (Nakdi)	0,60	0,50	0,54	0,53	0,52	0,51	0,57	0,56
Toplam Rant (Kıra) Geliri	0,65	0,60	0,54	0,56	0,58	0,53	0,59	0,65
- Gayrimenkul Kıra Geliri	0,61	0,59	0,50	0,49	0,52	0,49	0,50	0,58
- Toprak/Ulş. Arç. Elde Edilen Kıra Geliri	0,57	0,63	0,63	0,68	0,65	0,62	0,63	0,70
- Mülk Geliri	0,64	-	0,53	0,58	0,61	0,62	0,72	0,76
Toplam Faiz Geliri	0,81	0,81	0,70	0,54	0,58	0,71	0,76	0,78
- Banka Hesabından Elde Edilen Faiz	0,74	-	0,65	0,64	0,60	0,64	0,69	0,76
- Döviz Hesabından Elde Edilen Faiz	0,72	-	0,67	0,48	0,42	0,62	0,56	0,79
- Menkul Değerlerden Elde Edilen Faiz, Nema Geliri	0,58	-	0,53	0,45	0,49	0,51	0,84	0,83
Toplam Transfer Gelirleri	0,39	0,53	0,38	0,44	0,43	0,43	0,48	0,46
- Emekli Maaş Geliri	0,33	-	0,31	0,30	0,29	0,29	0,33	0,30
- Yaşlılık maaşı	0,49	-	0,32	0,32	0,32	0,38	0,36	0,36
- Sosyal Yardım Fonu ve Aile Yardımı	-	-	0,55	0,49	0,56	0,60	0,70	0,72
- Dul, Yetim, Öksüz Maaşı	0,37	-	0,32	0,35	0,30	0,33	0,53	0,33
- Gazi ve Malullük Maaşı	0,47	-	0,47	0,50	0,47	0,47	0,37	0,40
- Öğrenci Burs Geliri	0,53	-	0,48	0,45	0,50	0,57	0,53	0,53
- İşsizlik Maaşı	0,51	-	0,33	0,33	0,34	0,62	0,38	0,38
- Doğrudan Destek ve Akaryakıt Ödemesi	-	-	-	0,56	0,64	0,60	0,66	0,61

Gerçekleştirdiğimiz Shorrocks Ayrıştırma Analizinden elde edilen Gini katsayısı sonuçlarına göre, faiz gelirine ait Gini Katsayısı ölçeksiz ve ölçekli (OECD ve EUROSTAT) her iki hesaplama şeklinde de 2005 yılı hariç her yılda en yüksek değeri almış, diğer bir ifade ile adaletsiz dağılıma en yakın

durmuş gelir bileşeni olmuştur. Gini katsayılarındaki eğilimleri üç küme şeklinde izlemek gerekirse; ücret ve transfer gelirlerine ait Gini katsayılarının diğer gelir bileşenlerine ait Gini katsayılarından daha az değer aldığı, diğer bir ifade ile eşitliğe daha yakın olduğu görülmektedir.

Faiz gelirlerine ait Gini katsayıları eşitsizliğe daha yakın değerler alırken; kâr (tarım ve tarım dışı müteşebbis geliri) ile rant gelirlerine ait Gini katsayıları yıldan yıla değişmekle birlikte, tam eşitsizlik ile tam eşitliğin arasındaki alanda daha orta seviyelerde seyretmektedir. Diğer bir ifade ile emek gelirlerinin, emek geliri içermeyen gelir bileşenlerine nazaran daha eşit dağıldığını söylemek mümkündür.

Sonuç

Bir toplumda fırsat eşitliğinin sağlanması; eğitim, sağlık ve diğer alanlarda dengeli bir yapının tesis edilmesi, gelirlerde önemli farklılıkların ortaya çıkmaması açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle gelir dağılımını etkilemesi muhtemel politikaların sadece gelirin elde edilme ve bölüşülme sürecinde değil, bu süreçler işlemeye başlamadan çok daha önce faaliyete geçirilmesi gerekmektedir. Sözkonusu politikaların şekillenmesinde gelir dağılımını etkileyen faktörlerin “gelir dağılımı eşitsizliğine etkilerinin” tespiti son derece önemlidir.

Gelir dağılımına yönelik hesaplama ve ölçütlerin temeli, muhasebe sisteminin tüm ekonomi için genişletilmesine ve iktisadi faaliyetlere uygulanmasına dayanmaktadır. Gelir grupları arasındaki farklar, zaman içinde gelirden ve bileşenlerinde meydana gelen değişimler hep bu ölçütler vasıtasıyla gözlemlenebilmektedir.

Türkiye’de gelir dağılımına ve özellikle gelir bileşenlerinin gelir eşitsizliklerine olan etkilerine yönelik araştırma ve analizler sınırlı sayıda olup, metod farklılıkları içermektedir. Hesaplama yöntemleri arasında farklar olmakla birlikte, sözkonusu araştırmaların hepsinin amacı bir eşitsizlik veya adaletsizlik varsa bunu ortaya koymaktır. Türkiye’de 2002 yılına kadar düzenli aralıklarla gelir dağılımına ilişkin araştırma gerçekleştirilmemiştir. 2002 yılına kadar farklı kişi ve kurumlar tarafından gerçekleştirilen çalışmalar ise karşılaştırılabilir nitelikte değildir.

Bu çalışmanın amacı, düzenli verilerin sağlanabildiği 2002-2009 yılları arasında Türkiye’de hem hanehalkı bazında hem de bireysel bazda (OECD ve EUROSTAT ölçekleri kullanılarak) ana ve alt gelir bileşenlerinin (faktör gelirleri ve transfer gelirleri) gelir dağılımı eşitsizliğine yaptıkları etkilerin hesaplanmasıdır. Böylelikle gelir dağılımını etkileyecek politikalar belirlenmeden önce, her bir gelir bileşeninin eşitsizlik üzerindeki etkisini değerlendirmek mümkün olabilecektir. Bu çalışmada gelir dağılımına ve eşitsizliğe yönelik gerçekleştirilen analiz, ayrıştırma prensibi çerçevesinde,

gelirin bileşenlerine göre ayrıştırılması temeline dayanmaktadır. Bu çalışmada gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren ölçütlerden Gini Katsayısı ve indekslerden bağımsız olma özelliği nedeniyle tercih edilen bir yöntem olan Shorrocks Ayrıştırma Analizi kullanılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre; gelir dağılımındaki eşitsizliğe en büyük katkıyı yapan gelir bileşeni, her iki (hanehalkı bazında ve bireysel bazda) hesaplama şeklinde de faiz gelimidir. Faiz, kâr ve rant gelirlerinin eşitsizliğe katkıları, ücret ve transfer gelirlerinin katkısından fazladır ve belirgin bir biçimde farklılaşmaktadır. Durum başka bir açıdan değerlendirildiğinde; emek gelirleri, emek geliri içermeyen gelir bileşenlerine nazaran daha eşit dağılmaktadır. Söz konusu bulgular, faiz gelirlerinin dolayısıyla kredi ekonomisinin gelir dağılımı üzerindeki olumsuz etkisini doğrular niteliktedir. Zira 2001 ve 2008 finansal krizinin hemen sonrasındaki yıllarda (2002 ve 2009 yılları) faiz gelirinin eşitsizliğe etkisi son derece yüksek (ölçeksiz %47,3 ve %55,8; OECD ve EUROSTAT ölçeğiyle %49,8 ve %53,4) bir seviye arz etmektedir. Genellikle 2001 krizinin faturası Türkiye'ye, 2008 krizinin faturası da küresel dünyaya kesilmekle birlikte, esasen her iki krizde de finansallaşma, neo-liberalizm ve deregülasyon akımlarının iktisat politikalarına tesiri sözkonusudur. Emek geliri içermeyen faiz, kâr ve rant gelirlerinin eşitsizliğe yaptığı katkıları ise bu tesirlerden bağımsız değerlendirmek mümkün değildir.

Türkiye'de özellikle 2000 yılının başlarından itibaren faiz oranlarının, serbest piyasa ekonomisinin arz talep işleyişinin dışına çıkması neticesinde, tasarruf-yatırım dengelerini bozucu bir etki meydana gelmiştir. Bununla birlikte, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ekonomik istikrarın devamı ile siyasi istikrar arasında bir ilişki bulunmaktadır. 2001 krizi sonrasında Türkiye'de tek parti iktidarı ile siyasi alanda istikrar sağlanmaya başlanmış, uygulamaya konulan yeni ekonomi ve mali disiplin programları ile ekonomik istikrarın da sağlanması hedeflenmiştir. Ekonomi programı çerçevesinde gelir dağılımında eşitsizliğe katkı sağlayan en önemli faktörlerden biri olan faizin kriz dönemi sonrasında ciddi oranlarda düşürüldüğü görülmüştür. Çalışma sonuçlarında 2008 yılında yaşanan global kaynaklı mortgage krizinin etkileri faiz faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Faiz gelirinin gelir eşitsizliği üzerindeki olumsuz etkisinin azaltılması için; servetten alınan vergilerin artan oranlı bir yapıya kavuşturulması ve faiz mi kâr mı ikileminde kalanları yatırımlara yönlendirici iktisadi teşviklerin artırılması çözüm olarak düşünülebilir.

Analizden yansıyan bir diğer bulgu, sosyal amacı ağır basan transfer gelirlerinin umulanın aksine toplam eşitsizliğe yaptığı olumsuz etkilerdir. Transfer gelirlerinin kendinden beklenen eşitsizliği azaltıcı etkide bulunmalarındır. Ancak transfer harcaması türlerinin bazıları gelir dağılımını bozucu etkide bulunurlar. Örneğin, Türkiye'de transfer harcamalarının büyük bir kısmının borç faizlerinden oluşması önemli bir handikaptır. Türkiye'de

gelir dağılımını bozucu yönde işlemesi nedeniyle eleştirilen bu etki, genel olarak refah devletinin etkilediği sosyal grupların sınırlı olması, pek çok sosyal transfer türünün varlık gösterememesi, sübvansiyon politikalarında doğrudan gelir transferleri yerine piyasa fiyatlarına müdahalelerin tercih edilmesi gibi sebeplerle açıklanmaktadır. Transfer gelirlerinin eşitsizliğe etkisinin pozitif olması, yani eşitsizliği artırıcı etki yapması; şaşırtıcı bir sonuç olmakla birlikte hem Dünya Bankası’nın Türkiye’de gelir dağılımı ile ilgili araştırması (World Bank, 2000) ile hem de daha önce yapılmış analizlerin (Gürsel vd., 2000; Bayar & Günçavdı & Selim, 2009) sonuçları ile uyuşmakta, paralellik göstermektedir. Transfer gelirleri devletin yeniden dağıtım politikalarının etkilerini gözlemleyebilmesi açısından önemlidir. Transfer gelirlerinin artmasa bile eşitsizliği azaltıcı bir rol oynayabilmesi için, sosyal politikaların daha dikkatli tasarlanması gerekmektedir. Zira, devlet kamu harcamaları yaparken gelir dağılımında değişiklik planlamamış dahi olsa, bu değişiklik gerçekleşmektedir.

Analiz gerçekleştirilirken karşılaşılan bir eksiklik, Türkiye’ye has bir eşdeğerlik ölçeğinin bulunmaması olmuştur. Bundan sonraki çalışmalarda Türkiye’de bireysel bazda gelir dağılımını ayrıştırma yaparak analiz edebilmek için; hanelerin harcama davranışlarının formüle edilerek, Türkiye’ye özgü bir eşdeğerlik ölçeği belirlenmesi önemli bir katkı olacaktır.

Neticede, adil ve dengeli olarak gerçekleşmeyen gelir dağılımının, kalıcı varlık gösteren pek çok sosyal ve ekonomik sorunun zeminini oluşturduğu göz önünde bulundurularak konuya dair çözüm odaklı çabaların ivedilikle hayata geçirilmesi gerekmektedir. Çözüm odaklı çabalar için hem bireysel hem de kurumsal efor sarfedilmelidir. Emek ve üretimi kapsayan reel sektörü destekleyici politikaların hayata geçirilmesi, buna mukabil sanal ya da fiktif olarak da tabir edebileceğimiz finansal liberalizasyonu kapsayan sürecin, gelir dağılımı ve gelir eşitsizliği üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılmaya çalışılması gerekmektedir.

Bireysel ve kurumsal düzeyde güven ve ahlak odaklı iktisadi ilişkilerin tesisi, eşitlik, özgürlük ve adalet temelinde işleyen bir sistemin kurulması ve ekonominin reel kesiminin desteklenmesi sözkonusu çabaların genel çerçevesini oluşturmaktadır. Bu çabalar, ahlaktan uzaklaşan iktisadın kaybettiği değer yargılarına yeniden kavuşması için elzemdir.

KAYNAKÇA

- Atkinson, A. B. & F. Bourguignon (2000), "Introduction: Income Distribution and Economics", **Handbook of Income Distribution**, Eds. A. B. Atkinson & F. Bourguignon, Amsterdam, Elvesier, p. 1-58.
- Ay, Özgür (2010), "Türkiye'de Vergi Yapısının Gelir Dağılımına Etkisi", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE), İstanbul, 2010.
- Bayar, Ayşe Aylin & Öner Günçavdı & Raziye Selim (2011), *Inequality Effects of Sectoral Distribution: Evidence from Turkey*, 4 May 2009, (Çevrimiçi) http://gdri.dreem.free.fr/wp-content/g2-1bayar_fullpaper_gdri_dreem_ayseyaylin.pdf, s. 1-18.
- Bedir, Serap & Kerem Karabulut (2011), "İç Borçların Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 1, s. 13-30.
- Bosnalı, Ömer (1996), "Gelir Dağılımı Açısından Mali Araçlar ve Asgari Geçim İndirimi", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE), İstanbul.
- Charpentier, Arthur & Stéphane Mussard (2010), *Income Inequality Games*, Ithaca, New York, USA, Conference on Inequality: New Directions, January 2010, (Çevrimiçi) <http://www.lameta.univ-montp1.fr/Documents/DR2010-01.pdf>, p. 1-26.
- Cowell, F. A. (2000), "Measurement of Inequality", **Handbook of Income Distribution**, Eds. A. B. Atkinson & F. Bourguignon, Amsterdam, Elvesier, p. 86-166.
- Çağlar, Ünal (1998), "Milli Gelir ve Gelir Dağılımı Hesaplamalarında Bir Birim Olarak Aile", **Ekonomik Hesaplamalarda Bir Birim Olarak Aile**, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, s. 24-47.
- Çetin, Başak Işıl (2011), "İktisadi Sistemler Bağlamında Gelir Dağılımı - Kredi Ekonomisi İlişkisi ve Türkiye", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE), İstanbul.
- DPT (1994), **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Gelir Dağılımı ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Yayını, Ankara.
- DPT (1995), "Gelir Dağılımı ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu,"DPT Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Aralık 1994), **Yeni Türkiye Dergisi**, S. 6, s. 283-341.
- Gottschalk, Peter & Timothy M. Smeeding (2000), "Empirical Evidence on Income Inequality in Industrialized Countries", **Handbook of Income Distribution**, Ed. By. A. B. Atkinson, F. Bourguignon, Amsterdam, Elvesier, p. 261-307.

- Gürsel, Seyfettin & Hauk Levent & Raziye Selim & Özlem Sarıca (2000), **Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Avrupa Birliği ile Karşılaştırma**, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, Yayın No: 295.
- Jantti, Markus & Sheldon Danziger (2000), “Income Poverty in Advanced Countries”, **Handbook of Income Distribution**, Ed. By. A. B. Atkinson, F. Bourguignon, Amsterdam, Elviesier, p. 309-378.
- Jasso, Guillermina & Samuel Kotz (2007), “Two Types of Inequality: Inequality Between Persons and Inequality Between Subgroups”, Germany, **IZA Discussion Paper Series**, No. 2749, p. 1-60.
- Karaman, İsmail (1995), “Dünya’da ve Türkiye’de Gelir Dağılımı”, **Yeni Türkiye Dergisi**, S. 6, s. 154-159.
- Kaya, Ezgi (2008), “Türkiye’de Gelir Bölüşümü Eşitsizliğine Cinsiyet Ayrımının Katkısı”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, FBE), İstanbul.
- Kurtipek, Rıdvan (2011), **Türkiye İçin Gelir Grupları Arası Gelir Oluşum İlişkisinin Miyazawa Yöntemiyle İncelenmesi** (Uzmanlık Tezi), T.C. Kalkınma Bakanlığı, Yayın No: 2830.
- Litchfield, Julie A. (2011), *Inequality: Methods and Tools*, 1999, (Çevrimiçi) <http://siteresources.worldbank.org/INTPGI/Resources/Inequality/litchfie.pdf>.
- Molnar, Maria (2010), “Measuring the Impact of Redistribution on Income Inequality and Polarization”, **Annals of the “Constantin Brâncuși” University of Târgu Jiu**, Economy Series, Issue 4, p. 1-27.
- Peterson, Wallace C. (1994), **Gelir İstihdam ve Ekonomik Büyüme**, Çev. Talat Güllap, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No: 763.
- Sarc, Ömer Celâl (1970), **Gelir Dağılımı: Dışarıda ve Türkiye’de**, İstanbul, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti.
- Sen, Amartya, (1997), **On Economic Inequality**, Expanded edition with a substantial annexe by James E. Foster and Amartya Sen, Clarendon Press.
- Sen, Amartya (2000), “Social Justice and Distribution of Income”, **Handbook of Income Distribution**, Eds. A. B. Atkinson & F. Bourguignon, Amsterdam, Elviesier, p. 60-85.
- Shorrocks, A. F. (1982), “Inequality Decomposition by Factor Components”, **Econometrica**, Vol. 50, No. 1, p. 193-212.
- Snooks, Graeme Donald (1994), **Portrait of the Family Within the Total Economy: a Study in Longrun Dynamics, Australia 1788-1990**, UK: Cambridge University.
- Stata Technical Bulletin (2011), Ed. H. Joseph Newton, March 1999, STB-48, (Çevrimiçi) <http://www.stata.com/products/stb/journals/stb48.pdf>.

- Şengül, Seda (2011), **Türkiye’de Yoksulluk Profili ve Gelir Gruplarına Göre Gıda Talebi**, Ankara, 2004, (Çevrimiçi)
<http://www.aeri.org.tr/PDF/119-PRYoksulluk.pdf>.
- TÜİK (2002), Hanehalkı Bütçe Anketi Mikro Veri CD’si
- TÜİK (2003), Hanehalkı Bütçe Anketi Mikro Veri CD’si
- TÜİK (2004), Hanehalkı Bütçe Anketi Mikro Veri CD’si
- TÜİK (2005), Hanehalkı Bütçe Anketi Mikro Veri CD’si
- TÜİK (2006), Hanehalkı Bütçe Anketi Mikro Veri CD’si
- TÜİK (2007), Hanehalkı Bütçe Anketi Mikro Veri CD’si
- TÜİK (2008), Hanehalkı Bütçe Anketi Mikro Veri CD’si
- TÜİK (2009), Hanehalkı Bütçe Anketi Mikro Veri CD’si
- Uzunhasanoğlu, Z. Defne (2007), “Türkiye’de Uygulanan Ekonomik ve Mali Politikaların Gelir Dağılımına Etkisi 1980-2005”, **Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Ekonomik ve Mali Araştırma Yarışması**, Ankara, s. 1-77.
- Varlier, Oktay (1982), **Türkiye’de Kazanç Eşitsizliklerinin Nedenleri**, Ankara, Gazi Üniversitesi.
- World Bank (2000), **Turkey: Economic Reforms, Living Standards and Social Welfare Study**, Report No 20029-TU.
- World Bank (2011), *Measuring Inequality*, (Çevrimiçi)
http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXT_POVERTY/EXTPA/0,,contentMDK:20238991~menuPK:492138~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:430367,00.html.
- Yücel, Duygu (2011), “Gelir Dağılımı Teorileri ve Politikaları: Türkiye’de Gelir Dağılımı-Yoksulluk Sorunu”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE), İstanbul.